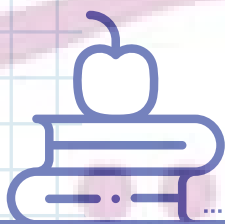




دفترچه سوالات درس
علوم و فنون ادبی
یازدهم

دبیرستان صلاح‌الدین
ایوبی شهرستان
ثلاث‌باباجانی



ایران توانمند



و شیشه ای برای موفقیت



خلاقیت زیبایی بنام



ایپران تونله

توشه ای برای موفقیت



بارم	لطفا پاسخ سوالات را روی همین برگ بنویسید	ردیف								
	<p>با توجه به متن زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید. «فراش باد صبا را گفته تا فرش زمردین بگسترده و دایه ابر بهاری را فرموده تا بنات نبات در مهد زمین بپرورد» الف) دو اضافه تشبیهی در متن مشخص کنید. ب) یک استعاره در متن مشخص کنید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم خردادماه ۱۴۰۲</p>	۱								
	<p>با توجه به بیت زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید. «ز منجنیق فلک سنگ فتنه می‌بارد / من ابلهانه گریزم به آبگینه حصار» (عرفی شیرازی) الف) مفهوم کنایی «گریختن به آبگینه حصار» چیست؟ ب) یک تشبیه بلیغ در بیت مشخص بیابید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم خردادماه ۱۴۰۲</p>	۲								
	<p>بیت زیر را بخوانید و به سوالات پاسخ دهید. «ما ز آغاز و ز انجام جهان بی‌خبریم / اول و آخر این کهنه کتاب افتاده است» الف) شاعر بیت که به ابداع معانی و خیال‌های رنگین مشهور است، چه نام دارد؟ ب) یک استعاره در بیت مشخص کنید و معنای آن را بنویسید. ج) نام آرایه مشترک بین «آغاز و انجام» و «اول و آخر» چیست؟ د) مفهوم فکری شعر چیست؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم خردادماه ۱۴۰۲</p>	۳								
	<p>مفاهیم کنایی ستون الف به کدام یک از ترکیبات متناسب آن در ستون ب مرتبط است؟ مشخص کنید.</p> <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <thead> <tr> <th>الف</th> <th>ب</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>الف) ناز و غرور داشتن (۱)</td> <td>در کسی کوبیدن</td> </tr> <tr> <td>ب) به کسی متوسل شدن (۲)</td> <td>بر سر زبان‌ها افتادن</td> </tr> <tr> <td>ج) فاش شدن (۳)</td> <td>دامن کشان بر زمین راه رفتن</td> </tr> </tbody> </table> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم خردادماه ۱۴۰۲</p>	الف	ب	الف) ناز و غرور داشتن (۱)	در کسی کوبیدن	ب) به کسی متوسل شدن (۲)	بر سر زبان‌ها افتادن	ج) فاش شدن (۳)	دامن کشان بر زمین راه رفتن	۴
الف	ب									
الف) ناز و غرور داشتن (۱)	در کسی کوبیدن									
ب) به کسی متوسل شدن (۲)	بر سر زبان‌ها افتادن									
ج) فاش شدن (۳)	دامن کشان بر زمین راه رفتن									
	<p>در مصراع اول بیت زیر، «مشبه» و «وجه‌شبهه» را مشخص کنید. روز چو شمعی به شب، زودرو و سرفراز / شب چو چراغی به صبح، کاسته و نیم تاب</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم خردادماه ۱۴۰۲</p>	۵								
	<p>معنای استعاری واژه‌های مشخص شده را بنویسید. الف) <u>آینه‌ات</u> دانی چرا غماز نیست؟ / چون که زنگار از رخس ممتاز نیست ب) از من غمزده دل می‌طلبد، غمزّه دوست / دوستان دبیر ما <u>نرگس</u> گویا دارد</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم خردادماه ۱۴۰۲</p>	۶								



۷	در ابیات زیر، نوع استعاره‌ها را از نظر آشکار (مصرحه) یا پنهان (مکنیه) مشخص کنید. الف) مرا برف بارید بر پَر زاغ / نشاید چو بلبل تماشای باغ ب) کس چو حافظ نگشاد از رخ اندیشه نقاب / تا سر زلف سخن را به قلم شانه زدند	سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲
۸	در بیت زیر، کنایه کدام است؟ معنای آن چیست؟ «در هر طرف ز خیل حوادث کمین‌گهی است / زان رو عنان گسسته دواند سوار عمر»	سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲
۹	با توجه به بیت زیر، کدام ترکیب در معنای کنایی «کوچ کردن» به کار رفته است؟ «زاغی از آنجا که فراغی گزید / رخت خود از باغ به راغی کشید»	سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲
۱۰	واژه «دشت» در کدام گزینه معنای حقیقی و در کدام گزینه معنای مجازی دارد؟ الف) خروشی برآمد ز دشت و ز شهر / غم آمد جهان را از آن کار بهر ب) چو از دشت نزدیک شهر آمدند / کزان شهر جوینده بهر آمدند	سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲
۱۱	در ابیات زیر نوع تشبیه (فشرده - گسترده) را مشخص کنید. الف) نامت در چشمانم / چون لاله، سرخ / چون نسترن، سپید / و مثل سرو، سبز می‌ایستد ب) آتش خشم اول در خداوند خشم افتد؛ پس آنکه زبانه به خصم رسد یا نرسد.	سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲
۱۲	کدام یک از استعاره‌های زیر، تشخیص است؟ الف) سحر بلبل حکایت با صبا کرد / که عشق روی گل با ما چه ها کرد ب) هر کاو نکاشت مهر و ز خوبی گلی نچید / در رهگذار باد نگهبان لاله بود	سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲
۱۳	در مصراع «من آن نگین سلیمان به هیچ نستادم / که گاهگاه بر او دست اهرمن باشد» کدام واژه در معنای مجازی به کار رفته است؟ معنای مجازی آن را بنویسید.	سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲
۱۴	در کدام گزینه مجاز به علاقه شباهت وجود دارد؟ الف) با کاروان حله برفتم ز سیستان / با حله‌ای تنیده ز دل یافته ز جان ب) خروشی برآمد ز دشت و ز شهر / غم آمد جهان را از آن کار بهر	سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲
۱۵	بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن واژه و نشانه‌های هجایی آن را بنویسید. «خدایا به خواری مران از درم / که صورت نبندد دری دیگری»	سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲
۱۶	با خوانش درست بیت زیر، خانه‌های خالی جدول را کامل کنید. «هان ای دل عبرت بین، از دیده عبر کن هان / ایوان مداین را، آیینۀ عبرت دان»	سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲

ه ا ن ی د ل ع ب ر ت ب ی ن	
ا ی و ا ن	ی ع ب ر ت د ا ن



۱۷	<p>نوع پایه‌های آوایی (همسان - همسان دولختی) ابیات زیر را مشخص کنید. الف) ای باد بامدادی، خوش می‌روی به شادی / پیوند روح کردی، پیغام دوست دادی ب) غمّش در نهان خانه دل نشیند / به نازی که لیلی به محمل نشیند</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>									
۱۸	<p>برای هریک از موارد زیر، وزن واژه مناسب بنویسید.</p> <table border="1" data-bbox="1084 310 1429 436"> <tbody> <tr> <td>الف) می‌نوشتم:</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ب) در یادلان:</td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	الف) می‌نوشتم:		ب) در یادلان:						
الف) می‌نوشتم:										
ب) در یادلان:										
۱۹	<p>وزن کدام بیت «مفعولُ مفاعیلن مفعولُ مفاعیلن» است؟ الف) حالی درون پرده بسی فتنه می‌رود / تا آن زمان که پرده برافتد چه ها کنند ب) ای دوست شکر خوشتر یا آن‌که شکر سازد؟ / خوبی قمر بهتر، یا آن‌که قمر سازد؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>									
۲۰	<p>کدام‌یک از ابیات زیر دارای وزن همسان دولختی است؟ یک دلیل بیاورید. الف) وجودم به تنگ آمد از جور تنگی / شدم در سفر روزگاری درنگی ب) اشک سحر زدید، از لوح دل سیاهی / خرم کند چمن را، باران صبحگاهی</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>									
۲۱	<p>کدام آثار ستون الف با توضیحات در ستون ب مرتبط است؟ مشخص کنید.</p> <table border="1" data-bbox="435 924 1429 1165"> <thead> <tr> <th>الف</th> <th>ب</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>الف) جامع عباسی</td> <td>۱) نوشته اسکندریک ترکمان در موضوع تاریخ است.</td> </tr> <tr> <td>ب) شرفنامه بدلیسی</td> <td>۲) کتابی به نثر ساده، نوشته شیخ بهایی در موضوع فقه</td> </tr> <tr> <td>ج) عالم‌آرای عباسی</td> <td>۳) کتابی که در عثمانی نوشته شده و نثر آن ساده ولی مقدمه آن مصنوع</td> </tr> </tbody> </table> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	الف	ب	الف) جامع عباسی	۱) نوشته اسکندریک ترکمان در موضوع تاریخ است.	ب) شرفنامه بدلیسی	۲) کتابی به نثر ساده، نوشته شیخ بهایی در موضوع فقه	ج) عالم‌آرای عباسی	۳) کتابی که در عثمانی نوشته شده و نثر آن ساده ولی مقدمه آن مصنوع	
الف	ب									
الف) جامع عباسی	۱) نوشته اسکندریک ترکمان در موضوع تاریخ است.									
ب) شرفنامه بدلیسی	۲) کتابی به نثر ساده، نوشته شیخ بهایی در موضوع فقه									
ج) عالم‌آرای عباسی	۳) کتابی که در عثمانی نوشته شده و نثر آن ساده ولی مقدمه آن مصنوع									
۲۲	<p>در هریک از موارد زیر، واژه درست را از داخل کمانک انتخاب کنید. الف) نویسنده کتاب محاکمة اللغتين (ظهیرالدین بابر - امیرعلی شیرنوابی) است. ب) آمیزش زبان فارسی با دیگر زبان‌ها، نگارش کتاب‌های (فرهنگ لغت - تاریخ‌نگاری) را در دوره صفوی رواج داد.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>									
۲۳	<p>درست یا نادرست بودن، هریک از عبارتهای زیر را مشخص کنید. الف) از نثر بینابین در دوره صفویه در فرمان‌ها، منشآت و دیباچه کتاب‌ها استفاده می‌شد. ب) ملاحسین واعظ کاشفی، «کلّیله و دمنه» را به انشای دوره خود بازگرداند و آن را انوار سهیلی نامید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>									
۲۴	<p>هریک از آثار ستون الف را به شاعر یا نویسنده آن در ستون ب وصل کنید. (در ستون ب یک مورد اضافی است.)</p> <table border="1" data-bbox="961 1696 1429 1942"> <tbody> <tr> <td>الف</td> <td>ب</td> </tr> <tr> <td>الف) مجالس سبعه</td> <td>۱) سلمان ساوجی</td> </tr> <tr> <td>ب) جمشید و خورشید</td> <td>۲) ابن یمن</td> </tr> <tr> <td></td> <td>۳) مولوی</td> </tr> </tbody> </table> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	الف	ب	الف) مجالس سبعه	۱) سلمان ساوجی	ب) جمشید و خورشید	۲) ابن یمن		۳) مولوی	
الف	ب									
الف) مجالس سبعه	۱) سلمان ساوجی									
ب) جمشید و خورشید	۲) ابن یمن									
	۳) مولوی									



	<p>درست یا نادرست بودن، عبارات زیر را مشخص کنید. الف) کتاب تاریخ جهانگشا در شرح ظهور چنگیز، تاریخ خوارزمشاهیان و حکومت حسن صباح است. ب) دولت‌شاه سمرقندی کتاب «صد پند» را به تشویق امیرعلیشیر نوایی نوشته است.</p>	۲۵
	<p>در هریک از موارد زیر، واژه درست را از داخل کمانک انتخاب کنید. الف) در تغییر سبک عراقی به هندی (آشنایی با تفکرات و معارف هندوان - بها دادن به شعر ستایشی) دخیل بود. ب) برخی از تکبیت‌های غزل (صائب - بیدل) شاهکاری از ذوق است و بسیاری به صورت ضرب‌المثل رواج یافته است.</p>	۲۶
	<p>با توجه به ابیات زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. «آتش است آب دیدهٔ مظلوم / چون روان گشت، خشک و تر سوزد تو چو شمعی از او هراسان باش / کاؤل، آتش ز شمع سر سوزد» الف) یک مورد از ویژگی‌های فکری بیت اول را بنویسید. ب) در بیت دوم «مشبه‌به» و «وجه‌شبه» را مشخص کنید.</p>	۲۷
	<p>با توجه به متن زیر به پرسش‌های داده شده پاسخ دهید. «مجموعه‌ای می‌بایست از هر دو عالم روحانی و جسمانی که هم محبت و بندگی به کمال دارد و هم علم و معرفت به کمال دارد تا بار امانت مردانه و عاشقانه در سفت جان کشد» (نجم‌الدین رازی) الف) درست یا نادرست بودن عبارات زیر را تعیین کنید. ۱) ترکیب «در سفت جان کشیدن» کنایه از حمل کردن است. ۲) ترکیب «بار امانت» اضافهٔ استعاری است. ب) یک مورد از ویژگی‌های فکری متن را ذکر کنید.</p>	۲۸
	<p>با توجه به ابیات زیر از «کلیم کاشانی» به پرسش‌های داده شده پاسخ دهید. «گر تمنای تو از خاطر ناشاد رود / داغ عشق تو گلی نیست که از یاد رود نرود حسرت آن چاه زنخدان از دل / تشنه را آب محال است که از یاد رود نتوان از سر او برد هوای شیرین / لشگر خسرو اگر بر سر فرهاد رود کاش چون شمع همه سر شود اعضای «کلیم» / تا سراسر به ره عشق تو بر باد رود» الف) با توجه به کار بردن مضمون‌های ابداعی «کلیم کاشانی» چه لقبی او داده‌اند؟ ب) ترکیب «داغ عشق» چه نوع اضافه‌ای است؟ ج) بیت سوم به چه داستانی تلمیح دارد؟ د) در بیت سوم معنای مجازی «سر» را بنویسید.</p>	۲۹
	<p>در کدام گزینه مجاز با علاقه شباهت به کار رفته است؟ الف) چو دانست کز مرگ نتوان گریخت / بسی آب خونین ز نرگس بریخت ب) به یاد روی شیرین بیت می‌گفت / چو آتش تیشه می‌زد کوه می‌سفت</p>	۳۰



	<p>هریک از مفاهیم کنایی ستون الف با کدام ترکیبات متناسب در ستون ب مرتبط است؟ مشخص کنید.</p> <table border="1" data-bbox="766 128 1429 373"> <tr> <td>الف</td> <td>ب</td> </tr> <tr> <td>الف) دچار نگرانی شدن، هول شدن (۱) بازار شکستن</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ب) اشتباه بزرگ کردن</td> <td>دست و پا گم کردن (۲)</td> </tr> <tr> <td>ج) بی‌رونی کردن</td> <td>دسته گل به آب دادن (۳)</td> </tr> </table> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	الف	ب	الف) دچار نگرانی شدن، هول شدن (۱) بازار شکستن		ب) اشتباه بزرگ کردن	دست و پا گم کردن (۲)	ج) بی‌رونی کردن	دسته گل به آب دادن (۳)	۳۱
الف	ب									
الف) دچار نگرانی شدن، هول شدن (۱) بازار شکستن										
ب) اشتباه بزرگ کردن	دست و پا گم کردن (۲)									
ج) بی‌رونی کردن	دسته گل به آب دادن (۳)									
	<p>در بیت زیر، «ژاله صبحدم» استعاره از چیست؟ و آن را به یک تشبیه کامل تبدیل کنید. «صبحگاهی سر خوناب جگر بگشایید / ژاله صبحدم از نرگس تر بگشایید»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	۳۲								
	<p>در ابیات زیر، نوع استعاره‌ها را از نظر آشکار (مصرحه) و پنهان (مکنیه) مشخص کنید. الف) مرا برف بارید بر پَر زاغ / نشاید چو بلبل تماشای باغ ب) شب ایستاده است / خیره نگاه او / بر چارچوب پنجره من</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	۳۳								
	<p>معنای مجازی واژه‌های مشخص شده را بنویسید. الف) فرشتگان سنگ به وی می‌زدند که <u>خاکی</u> و <u>آبی</u> را چه رسد که حدیث کند؟ ب) درخت تو گر بار دانش بگیرد / به زیر آوری چرخ نیلوفری را</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	۳۴								
	<p>در متن زیر یک عبارت کنایی شناسایی کنید و مفهوم کنایی آن را بنویسید. اکنون همچنین علمای زمان در علوم، موی می‌شکافند.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	۳۵								
	<p>واژه «پیمان» در کدام گزینه معنای حقیقی و در کدام گزینه معنای مجازی دارد؟ الف) یکی پیمان پر کرد و به من داد / که از آب وی آتش در من افتاد ب) گفتی ز سر عهد ازل یک سخن بگو / آن گه بگویمت که دو پیمان درکشم</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	۳۶								
	<p>در ابیات زیر نوع تشبیه (فشرده - گسترده) را مشخص کنید. الف) شب در تمام پنجره‌های پریده رنگ / مانند یک تصوّر مشکوک / پیوسته در تراکم و طغیان بود ب) ای مهتر، آفتاب چراغ آسمان است و تو چراغ زمینی، آفتاب چراغ دنیا است، تو چراغ دینی.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	۳۷								
	<p>کدام یک از استعاره‌های زیر، تشخیص است؟ الف) نفس باد صبا مشک‌فشان خواهد شد / عالم پیر دگرباره جوان خواهد شد ب) تو را ز کنگره عرش می‌زنند صفیر / ندانمت که در این دامگه چه افتادست</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	۳۸								
	<p>در مصراع «چرا چون لاله خونین دل نباشم / که با ما نرگس او سرگران کرد» کدام واژه در معنای مجازی به کار رفته است؟ معنای مجازی آن را بنویسید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	۳۹								
	<p>در بیت «گرت ز دست برآید چون نخل باش کریم / ورت به دست نیاید چو سرو باش آزاد» الف) «مشبه‌به» در مصراع اول کدام واژه است؟ ب) «آزاد» در مصراع دوم کدام رکن تشبیه است؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	۴۰								



۴۱	<p>بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن واژه و نشانه‌های هجایی آن را بنویسید. «گر جان عاشق دم زند، آتش در این عالم زند / وین عالم بی‌اصل را، چون ذره‌ها بر هم زند»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>								
۴۲	<p>با خوانش درست بیت زیر، خانه‌های خالی جدول را کامل کنید. «باز آی و بر چشم نشین، ای دل‌ستان نازنین / کاشوب و فریاد از زمین، بر آسمانم می‌رود»</p> <table border="1" data-bbox="841 310 1429 436"> <tr> <td>با زائی بر</td> <td>چشم هم نِ شین</td> <td>ای دل سی تا</td> </tr> <tr> <td></td> <td>یا دَر ز مین</td> <td></td> </tr> </table> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	با زائی بر	چشم هم نِ شین	ای دل سی تا		یا دَر ز مین			
با زائی بر	چشم هم نِ شین	ای دل سی تا							
	یا دَر ز مین								
۴۳	<p>نوع پایه‌های آوایی (همسان - همسان دولختی) ادبیات زیر را مشخص کنید. الف) درودی چو نور دل پارسایان / بدان شمع خلوتگه پارسایی ب) یک عمر دور و تنها، تنها به جرم اینکه / او سرسپرده می‌خواست، من دل سپرده بودم</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>								
۴۴	<p>برای هریک از موارد زیر، وزن واژه مناسب بنویسید.</p> <table border="1" data-bbox="1221 739 1429 865"> <tr> <td>الف) ستاره:</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ب) آسمانی:</td> <td></td> </tr> </table> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	الف) ستاره:		ب) آسمانی:					
الف) ستاره:									
ب) آسمانی:									
۴۵	<p>کدام یک از ابیات زیر دارای وزن همسان دولختی است؟ یک دلیل بیاورید. الف) در سینه‌ام دوباره غمی جان گرفته است / امشب دلم به یاد شهیدان گرفته است ب) هر نفس آواز عشق، می‌رسد از چپ و راست / ما به فلک می‌رویم، عزم تماشا که راست</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>								
۴۶	<p>هریک از مصراع‌های زیر، از تکرار کدام پایه آوایی همسان ساخته شده است؟ الف) هر که چیزی دوست دارد، جان و دل بر وی گمارد ب) ای ساربان آهسته ران، کارام جانم می‌رود.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>								
۴۷	<p>وزن شعری که از تکرار یک پایه همسان حاصل نشده باشد؛ به آن وزن، وزن همسان دولختی و یا می‌گویند.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>								
۴۸	<p>موارد ستون الف با کدام نثر در ستون ب مرتبط است؟ مشخص کنید.</p> <table border="1" data-bbox="1019 1518 1429 1770"> <tr> <td>الف</td> <td>ب</td> </tr> <tr> <td>الف) مجالس المومنین (۱) نثر مصنوع</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ب) محبوب القلوب (۲) نثر ساده</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ج) احسن التواریخ (۳) نثر بینابین</td> <td></td> </tr> </table> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>	الف	ب	الف) مجالس المومنین (۱) نثر مصنوع		ب) محبوب القلوب (۲) نثر ساده		ج) احسن التواریخ (۳) نثر بینابین	
الف	ب								
الف) مجالس المومنین (۱) نثر مصنوع									
ب) محبوب القلوب (۲) نثر ساده									
ج) احسن التواریخ (۳) نثر بینابین									
۴۹	<p>در بیت زیر، ویژگی‌های سبکی کدام دوره دیده می‌شود؟ (عراقی - هندی) «هر که شد قانع به بوی خانه همسایه ساخت / تا به دل بوی کبابی بود، چشمم سیر بود»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>								



۵۰

در هریک از موارد زیر، واژه درست را از داخل کمانک انتخاب کنید.
الف) امیرعلیشیر نوایی کتاب (با برنامه - محاکمة اللغتين) را به ترکی نوشت.
ب) با از بین رفتن سلطه حکومت بغداد بر ایران کاربرد لغات عربی (کم - زیاد) شد.

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲

۵۱

درست یا نادرست بودن، هریک از عبارتهای زیر را مشخص کنید.
الف) با روی کار آمدن حکومت صفوی، شعرهای ستایشی و درباری گسترش یافت.
ب) کتاب «ظفرنامه شامی» قدیمیترین تاریخ نوشته شده درباره فتوحات چنگیز است.

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲

۵۲

کدامیک از توضیحات ستون الف متناسب با ستون ب است؟ مشخص کنید. (در ستون ب یک مورد اضافی است.)

الف	ب
الف) از مورخان مشهور ایران و نویسنده کتاب «تاریخ گزیده» است.	۱) صائب تبریزی
ب) معروفترین شاعر سبک هندی و از پرکارترین شاعران فارسی زبان است.	۲) محتشم کاشانی
	۳) حمدالله مستوفی

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲

۵۳

درست یا نادرست بودن عبارات زیر را مشخص کنید.
الف) از شاعران سرآمد قرن هشتم «ابن یمین» است. او با تلفیق عشق و عرفان، غزل فارسی را به کمال رساند.
ب) شاعران در قرن دهم معتقد بودند که سبک عراقی درگیر ذهن‌گرایی شده است.

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲

۵۴

در هریک از موارد زیر، واژه‌های درست را از داخل کمانک انتخاب کنید.
الف) از میان آثار منثور مولانا (مکاتیب - مجالس سبعه) مجموعه نامه‌های مولانا به قلم خود اوست.
ب) سبک شعر (وحشی بافقی - کلیم کاشانی) حد واسط سبک خراسانی و هندی است و شاخصه آن واقع‌گرایی است.

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-یازدهم-خردادماه ۱۴۰۲

۵۵

وزن بیت زیر را بیابید:
زنده به بوی توام، بوی ز من وا مگیر
تشنه روی توام، باز مدار از من آب

عراقی

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)

۵۶

ویژگی‌های زبانی و فکری عبارتهای زیر را بررسی کنید.
الف) چنین است رسم سرای درشت / گهی پشت بر زین، گهی زین به پشت
ب) از مکافات عمل غافل مشو / گندم از گندم بروید جو ز جو
پ) نقشی بر آب می‌زنم از گریه حالیا / تا کی شود قرین حقیقت، مجاز من
ت) قمری ریخته بالم به پناه که می‌روم / تا به کی سرکشی ای سرو خرامان از من؟

فردوسی

مولوی

حافظ

کلیم همدانی

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)

۷

در نمونه زیر کنایه را بیابید و مفهوم کنایی آن را بیان کنید.
دگر در کوی شاه خود کنم خاکی به سر امشب
در سلطان و شه را روزها بیهوده کوبیدم،

محو

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)

۵۸	در نمونه زیر کنایه را بیابید و مفهوم کنایی آن را بیان کنید. الهی پیشانی بر خاک نهادن آسان است ؛ دل از خاک برداشتن دشوار است.	حسن زاده آملی	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۵۹	در نمونه زیر کنایه را بیابید و مفهوم کنایی آن را بیان کنید. از در درآمد و من از خود به در شدم گویی کزین جهان به جهان دگر شدم	سعدی	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۶۰	در نمونه زیر کنایه را بیابید و مفهوم کنایی آن را بیان کنید. بس بگردید و بگردد روزگار دل به دنیا در نیندد هوشیار	سعدی	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۶۱	در نمونه زیر کنایه را بیابید و مفهوم کنایی آن را بیان کنید. ای که پنجاه رفت و در خوابی مگر این پنج روز دریابی	سعدی	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۶۲	مفهوم کنایی عبارت زیر را مشخص کنید: قمری ریخته بالم به پناه که می‌روم تا به کی سرکشی ای سرو خرامان از من؟	کلیم همدانی	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۶۳	مفهوم کنایی عبارت زیر را مشخص کنید: نقشی بر آب می‌زنم از گریه حالیا تا کی شود قرین حقیقت، مجاز من	حافظ	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۶۴	مفهوم کنایی عبارت زیر را مشخص کنید: از مکافات عمل غافل مشو گندم از گندم بروید جو ز جو	مولوی	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۶۵	مفهوم کنایی عبارت زیر را مشخص کنید: چنین است رسم سرای درشت گهی پشت بر زین، گهی زین به پشت	فردوسی	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۶۶	کنایه را در مثال زیر بیابید. به کس مگوی که پایم به سنگ عشق برآمد	سعدی	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۶۷	کنایه را در مثال زیر بیابید. در هر طرف ز خیل حوادث کمین‌گهی است	حافظ	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)



۶۸	کنایه را در مثال زیر بیابید. بگفتا دل ز مهرش کی کنی پاک	بگفت آنکه که باشم خفته در خاک	نظامی
			مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۶۹	کنایه را در مثال زیر بیابید. دلها اگر چه صاف، ولی از هراس سنگ	آیینه بود میل تماشا شدن نداشت	سلمان هراتی
			مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۷۰	کنایه را در مثال زیر بیابید. ای پای به گل فرو شده، ای خسته تیر بلا، همه ما را خوانید؛ گرد در ما گردید.	کشفالاسرار میبیدی	
			مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۷۱	کنایه را در مثال زیر بیابید. عاقل چون خلاف اندر میان آید، بجهد و چون صلح بیند، لنگر بنهد.	گلستان سعدی	
			مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۷۲	بیت را از نظر فکری تحلیل کنید. ای دوست شکر خوشتر یا آن که شکر سازد؟	خوبی قمر بهتر، یا آن که قمر سازد؟	مولوی
			مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۷۳	بری هر کدام از موارد زیر از خودارزیابی‌ها نمونه‌ای بیابید و بنویسید: الف) مجاز: ب) استعاره: پ) تشبیه:		
			مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۷۴	بیت زیر را بخوانید و مطابق جدول زیر، پایه‌های آوایی، وزن و نشانه‌های هجایی آن را بنویسید. ای دوست شکر خوشتر یا آن که شکر سازد؟	خوبی قمر بهتر، یا آن که قمر سازد؟	مولوی
			مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)
۷۵	پایه‌های آوایی بیت زیر را مشخص کنید و با ذکر دلیل بنویسید که چرا بیت زیر دارای وزن همسان دولختی است؟ باغ سلام می‌کند، سرو قیام می‌کند / سبزه پیاده می‌رود، غنچه سوار می‌رسد		مولوی
			مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)



<p>قیصر امین‌پور حافظ سعدی فردوسی</p>	<p>در نمونه‌های زیر، بیت‌هایی را که وزن همسان دولختی دارند، مشخص کنید: الف) الفبای درد از لیم می‌تراود / نه شبنم که خون از شبنم می‌تراود ب) آیینۀ سکندر، جام می‌است بنگر / تا بر تو عرضه دارد احوال ملک دارا پ) ای صبح شب‌نشینان جانم به طاقت آمد / از بس که دیر ماندی چون شام روزه‌داران ت) چو دل بر نهی بر سرای کهن / کند ناز وز تو بی‌پوشد سخن</p>	<p>۷۶</p>
<p>بهمنی حافظ</p>	<p>کدام‌یک از بیت‌های زیر، دارای نظم همسان دولختی است؟ پس از تعیین پایه‌های آوایی هر یک، وزن آن را بنویسید: الف) یک عمر دور و تنها، تنها به جرم اینکه / او سرسپرده می‌خواست، من دل سپرده بود ب) درودی چو نور دل پارسایان / بدان شمع خلوتگه پارسایی</p>	<p>۷۷</p>
<p>اسکندر بیگ ترکمان</p>	<p>متن زیر را از کتاب تاریخ عالم‌آرای عباسی از نظر ویژگی‌های زبانی و ادبی نثر این دوره (قرن‌های دهم و یازدهم) بررسی نمایید: از طبقه علیّه شعرا که ناظران مناظم سخن‌پیرایی و پیرانه‌بندان سلسله معنی آرای‌اند در آن هنگام در اردوی معلّا و ممالک محروسه، شاعران سخنور و سخنوران بلاغت‌گستر بی‌شمار بودند در اوایل حال حضرت خاقانی جنت مکانی توجه تمام به حال این طبقه بود.</p>	<p>۷۸</p>
<p>طالب آملی</p>	<p>وزن بیت زیر را بررسی کنید: مگر بهر شکستن بسته بودی تو این عهدی که با من بسته بودی</p>	<p>۷۹</p>
<p>عرفی شیرازی</p>	<p>بیت زیر را از نظر زیبایی‌شناسی تحلیل کنید: ز منجیق فلک سنگ فتنه می‌بارد من ابلهانه گریزم به آبگینه حصار</p>	<p>۸۰</p>
<p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>در مورد دلیل نگارش کتاب‌های لغت‌نامه در دوره هندی تحلیل کنید.</p>	<p>۸۱</p>
<p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>سبک نثر دوره هندی را با نثر دوره عراقی از نظر زبانی تحلیل کنید.</p>	<p>۸۲</p>
<p>صائب</p>	<p>بیت زیر را از نظر ویژگی ادبی بررسی کنید. به یک کرشمه که در کار آسمان کردی هنوز می‌پرد از شوق چشم کوكب‌ها</p>	<p>۸۳</p>



صائب	آماده باش گریه تلخ گلاب را	بیت زیر را از نظر ویژگی ادبی بررسی کنید. ای گل که موج خنده‌ات از سر گذشته است	۸۴
	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)		
صائب		ویژگی‌های زبانی، ادبی و فکری سروده زیر را استخراج کنید: روزگاری شد ز چشم اعتبار افتاده‌ام / چون نگاه آشنا از چشم یار افتاده‌ام دست رغبت کس نمی‌سازد به سوی من دراز / چون گل پژمرده بر روی مزار افتاده‌ام اختیارم نیست چون گرداب در سرگشتگی / نبض موجه، در تپیدن بی‌قرار افتاده‌ام عقده‌ای هرگز نکردم باز از کار کسی / در چمن بیکار چون دست چنار افتاده‌ام همچو گوهر گر دلم از سنگ گردد دور نیست / دور از مژگان ابر نوبهار افتاده‌ام	۸۵
	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)		
		ویژگی‌های شعر کلیم کاشانی را در بیت زیر بیابید و وزن واژه‌های بیت را مشخص کنید: ما ز آغاز و ز انجام جهان بی‌خبریم اول و آخر این کهنه کتاب افتاده است	۸۶
	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)		
خاقانی		استعاره‌های آشکار را در بیت زیر بیابید و آنها را به یک تشبیه کامل تبدیل کنید. صبحگاهی سر خوناب جگر بگشایید ژاله صبحدم از نرگس تر بگشایید	۸۷
	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)		
ملک‌الشعراى بهار		تشبیه بیت زیر را بیابید و از آن یک استعاره بسازید و در جمله‌ای به کار ببرید: دگر باره خیاط باد صبا بر اندام گل دوخت رنگین قبا	۸۸
	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)		
حافظ	کای نور چشم من به جز از کشته ندوری	در بیت زیر استعاره را مشخص کنید: دهقان سالخورده چه خوش گفت با پسر	۸۹
	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)		
مولانا	زانکه زنگار از رخس ممتاز نیست	در بیت زیر استعاره را مشخص کنید: آینه‌ات دانی چرا غماز نیست؟	۹۰
	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)		
سپهری		در بیت زیر استعاره را مشخص کنید: شب ایستاده است / خیره نگاه او / بر چارچوب پنجره من	۹۱
	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)		
حافظ	در رهگذار باد نگهبان لابه بود	در بیت زیر استعاره را مشخص کنید: هر کاو نکاشت مهر و ز خوبی گلی نچید،	۹۲
	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)		



	<p>خبر از سرزنش خار جفا نیست تو را وحشی بافقی</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>در بیت زیر استعاره را مشخص کنید: ای گل تازه که بویی ز وفا نیست تو را</p>	۹۳
	<p>پیوند روح کردی پیغام دوست دادی سعدی</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>در بیت زیر استعاره را مشخص کنید: ای باد بامدادی خوش می‌روی به شادی</p>	۹۴
	<p>ز چشم ناله شکفتم به روی شکوه دویدم اوستا</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>در بیت زیر استعاره را مشخص کنید: کی‌ام؟ شکوفه اشکی که در هوای تو هر شب</p>	۹۵
<p>غزل زیر از کلیم کاشانی را بخوانید و موارد خواسته شده در ۲ پرسش بعدی پاسخ دهید: گر تمنای تو از خاطر ناشاد رود / داغ عشق تو گلی نیست که از یاد رود نرود حسرت آن چاه زنخدا از دل / تشنه را، آب محال است که از یاد رود نتوان از سر او برد هوای شیرین / لشگر خسرو اگر بر سر فرهاد رود کاش چون شمع، همه سر شود اعضای کلیم / تا سراسر به ره عشق تو بر باد رود</p>			
	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>ویژگی‌های شعر کلیم را در غزل بالا مشخص کنید.</p>	۹۶
	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>یک مجاز در بیت سوم مشخص کنید.</p>	۹۷
	<p>بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی هریک را در خانه‌ها جای دهید: همه اسمند و تو جسمی، همه جسمند و تو روحی سعدی</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>نظر آوردم و بردم که وجودی به تو ماند</p>	<p>پایه‌های آوایی وزن نشانه‌های هجایی</p> <p>۹۸</p>



بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی هریک را در خانه‌ها جای دهید:

جرمی ندارم بیش از این، کز جان وفادارم تو را
 و ر قصد آزارم کنی، هرگز نیازم تو را
 انوری

پایه‌های آوایی					
وزن					
نشانه‌های هجایی					

۹۹

مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)

بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی هریک را در خانه‌ها جای دهید:

سعادت به بخشایش داور است
 نه در چنگ و بازوی زورآور است
 سعدی

پایه‌های آوایی					
وزن					
نشانه‌های هجایی					

۱۰۰

مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)

بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی هریک را در خانه‌ها جای دهید:

ای به ازل بوده و نابود ما
 وی به ابد زنده و فرسوده ما
 نظامی گنجوی

پایه‌های آوایی					
وزن					
نشانه‌های هجایی					

۱۰۱

مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)

بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی هریک را در خانه‌ها جای دهید:

سوزد مرا، سازد مرا، در آتش اندازد مرا
 وز من رها سازد مرا، بیگانه از خویشم کند
 رهی معیری

پایه‌های آوایی					
وزن					
نشانه‌های هجایی					

۱۰۲

مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)



بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی هریک را در خانه‌ها جای دهید:

دریادلان راه سفر در پیش دارند پا در رکاب راهوار خویش دارند

حمید سبزواری

پایه‌های آوایی					
وزن					
نشانه‌های هجایی					

۱۰۳

مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)

بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی هریک را در خانه‌ها جای دهید:

هین سخن تازه بگو، تا دو جهان تازه شود وارهد از حدّ جهان، بی‌حد و اندازه شود

مولوی

پایه‌های آوایی					
وزن					
نشانه‌های هجایی					

۱۰۴

مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)

بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی هریک را در خانه‌ها جای دهید:

بخندد همی باغ، چون روی دلبر ببوید همی خاک، چون مشک اذفر

رودکی

پایه‌های آوایی					
وزن					
نشانه‌های هجایی					

۱۰۵

مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)

ابیات زیر را بخوانید و به ۲ پرسش بعدی پاسخ دهید:

لب و دندان سنایی همه توحید تو گوید / مگر از آتش دوزخ بودش روی رهایی

سنایی

چوا شهر ایران به گشتاسب داد / نیامد تو را هیچ از آن تخت یاد

فردوسی

مجاز را در بیت‌های بالا بیابید و معنای حقیقی و غیرحقیقی هرکدام را مشخص کنید.

۱۰۶

مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)

نشانه‌های هجایی و پایه‌های آوایی بیتها را مشخص کنید.

مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)

۱۰۸	در قرن هشتم تأثیرپذیری از گذشتگان چگونه در شعر خواجهی کرمانی و حافظ جلوه‌گر شد؟	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)
۱۰۹	شهرت محتشم کاشانی در چه نوع شعر و قالب شعری است؟ در این مورد توضیح دهید.	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)
۱۱۰	چه عواملی موجب شد شاعران ایرانی به دربار هند روی آورند؟	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)
۱۱۱	ویژگی‌های عمده شعر بیدل را با توجه به غزل زیر بررسی کنید: برق با شوقم شراری بیش نیست / شعه طفل نی سواری بیش نیست لاله و گل زخمی خمیازه‌اند / عیش این گلشن خماری بیش نیست تا به کی نازی به حسن عاریت؟ / ما و من آیینه‌داری بیش نیست می‌رود صبح و اشارت می‌کند / کاین گلستان خنده‌واری بیش نیست غرقه وهمیم؛ و نه این محیط / از تنک آبی کناری بیش نیست ای شرر، از هم‌رهان غافل مباش / فرصت ما نیز باری بیش نیست بید، این کم همتان بر عز و جاه / فخرها دارند و عاری بیش نیست	بیدل دهلوی مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)
۱۱۲	زبان فارسی در دوره صفویان چه موقعیت و جایگاهی داشت؟	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)
۱۱۳	بیت زیر را از نظر مضمون بررسی کنید: ریشه نخل کهن‌سال از جوان افزون‌تر است بیشتر دل‌بستگی باشد به دنیا پیر را	صائب تبریزی مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)
۱۱۴	بیت زیر را از نظر مضمون بررسی کنید: بخیه کفشم اگر دندان‌نما شد، عیب نیست خنده می‌آرد همی بر هرزه‌گردی‌های من	صائب تبریزی مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)
۱۱۵	وزن بیت زیر را مشخص کنید: بضاعت نیاوردم الا امید خدایا ز عفوم مکن ناامید	سعدی مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)
۱۱۶	بیت زیر را از نظر فکری و ادبی بررسی نمایید: سپید شد چو درخت شکوفه‌دار سرم وز این درخت همین میوه غم است برم	جامی مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)



۱۱۷	در بیت زیر مجاز و قرینه را مشخص نمایید: دست فلک ز کارم وقتی گره گشاید کز یکدیگر گشایی زلف گره‌گشا را فروغی بسطامی
۱۱۸	در سروده زیر مجاز را مشخص کنید: برو ای گدای مسکیندر خانه علی زن که نگین پادشاهی دهد از کرم گدا را شهریار
۱۱۹	در سروده زیر مجاز را مشخص کنید: دل عالمی بسوزی چو عذار برفروزی تو از این چه سود داری که نمی‌کنی مدارا حافظ
۱۲۰	در سروده زیر مجاز را مشخص کنید: چرا چون لاله خونین دل نباشم که با ما نرگس او سرگردان کرد حافظ
۱۲۱	در سروده زیر مجاز را مشخص کنید: فریشتگان سنگ به وی می‌زدند که خاکی و آبی را چه رسد که حدیث کند؟ رشیدالدین میبیدی
۱۲۲	در سروده زیر مجاز را مشخص کنید: فردا که آن شهر خاموش / در حلقه شهربندان دشمن / از خواب دوشینه برخاست / دیدند / زان مرغ فریاد و آتش / خاکستری سرد برخاست شفیعی کدکنی
۱۲۳	معنای حقیقی و مجازی را در واژه مشخص شده بررسی کنید: سینه خواهم شرحه شرحه از فراق تا بگویم شرح درد اشتیاق مولوی
۱۲۴	معنای حقیقی و مجازی را در واژه مشخص شده بررسی کنید: سیر آن ندارد امشب که برآید آفتابی چه خیال‌ها گذر کرد و گذر نکرد خوابی سعدی
۱۲۵	معنای حقیقی و مجازی را در واژه مشخص شده بررسی کنید: درخت تو گر بار دانش بگیرد به زیرآوری چرخ نیلوفری را ناصر خسرو



فخرالدین عراقی	<p>ابیات زیر را بخوانید و به ۲ پرسش بعدی پاسخ دهید. ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی / چه کنم که هست اینها گل باغ آشنایی در گلستان چشمم ز چه رو همیشه باز است؟ / به امید آنکه شاید تو به چشم من درآیی سر برگ گل ندارم، ز چه رو روم به گلشن؟ / که شنیده‌ام ز گل‌ها همه بوی بی‌وفایی</p>	
	<p>ویژگی‌های ادبی سبک عراقی را در آن بیابید.</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	۱۲۶
	<p>دو مورد از ویژگی‌های فکری ابیات را بنویسید.</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	۱۲۷
باباطاهر	<p>بیت زیر متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی آن را بنویسید. عزیزا کاسه چشمم سرایت میان هر دو چشمم جای پایت</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	۱۲۸
قیصر امین‌پور	<p>بیت زیر متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی آن را بنویسید. خوشا از نی خوشا از سر سرودن خوشا نی‌نامه‌ای دیگر سرودن</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	۱۲۹
خاقانی	<p>بیت زیر متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی آن را بنویسید. ما به غم خو کرده‌ایم ای دوست ما را غم فرست تحفه‌ای کز غم فرستی نزد ما هر دم فرست</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	۱۳۰
سلیمان ساوجی	<p>بیت زیر متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی آن را بنویسید. سحرگه بلبلی آواز می‌کرد همی نالید و با گل راز می‌کرد</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	۱۳۱
فدایی مازندرانی	<p>بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس نشانه هجایی را در خانه‌ها قرار دهید. ز حسرت بر سر و بر رو، همی زد به سان فاخته کوکو همی زد</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	۱۳۲
حافظ	<p>بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس نشانه هجایی را در خانه‌ها قرار دهید. سینه مالامال درد است ای دریغا مرهمی دل ز تنهایی به جان آمد خدا را همدمی</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	۱۳۳
وحشی بافقی	<p>بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس نشانه هجایی را در خانه‌ها قرار دهید. هر آن دل را که سوزی نیست، دل نیست دل افسرده غیر از آب و گل نیست</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	۱۳۴



۱۳۵	<p>بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس نشانه‌های هجایی را در خانه‌ها قرار دهید. چه غم دیوار آمت را که دارد چون تو پشتیبان چه باک از موج بحر آن را که باشد نوح کشتیبان</p> <p>سعدی</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>																											
۱۳۶	<p>بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن آن را بنویسید. تا نگردي بی‌خبر از جسم و جان کی خبر یابی ز جانان یک زمان</p> <p>عطار</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>																											
۱۳۷	<p>بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن آن را بنویسید. چه خوش صید دلم کردی بنازم چشم مستت را که کس آهوی وحشی را از این بهتر نمی‌گیرد</p> <p>حافظ</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>																											
۱۳۸	<p>بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن آن را بنویسید. به گیتی هر کجا درد دلی بود به هم کردند و عشقش نام کردند.</p> <p>فخرالدین عراقی</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>																											
۱۳۹	<p>برای هر یک از موارد زیر؛ مانند نمونه وزن واژه مناسب بنویسید و نشانه‌های هجایی آن را مشخص کنید:</p> <table border="1" data-bbox="591 898 1422 1394"> <thead> <tr> <th>نمونه</th> <th>وزن واژه</th> <th>نشانه‌های هجایی</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>کبوتر</td> <td>فعلون</td> <td>— — U</td> </tr> <tr> <td>می‌نوشتم</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>دریا دلان</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>نمی‌دانم</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>دری بگشا</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>بامدادی</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>با آذبان</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>کجایی</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> </tbody> </table> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>	نمونه	وزن واژه	نشانه‌های هجایی	کبوتر	فعلون	— — U	می‌نوشتم	دریا دلان	نمی‌دانم	دری بگشا	بامدادی	با آذبان	کجایی
نمونه	وزن واژه	نشانه‌های هجایی																										
کبوتر	فعلون	— — U																										
می‌نوشتم																										
دریا دلان																										
نمی‌دانم																										
دری بگشا																										
بامدادی																										
با آذبان																										
کجایی																										
۱۴۰	<p>پایه‌های آوایی را در بیت زیر مشخص کنید. اگر جنگ خواهی و خون ریختن بر این گونه سختی برآویختن</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>																											
۱۴۱	<p>ویژگی‌های فکری متن زیر را بنویسید. بدان که شریعت، گفت انبیاست و طریقت، کرد انبیاست و حقیقت، دید انبیاست. سالک باید که اول از علم شریعت آنچه ما لا بُد است، بیاموزد و یادگیرد و آنگاه از عمل طریقت، آنچه ما لا بُد است به جای آورد تا از انوار حقیقت به قدر سعی و کوشش وی روی نماید.</p> <p>عزیزالدین بن محمد نَسَفی</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی(۲)</p>																											



	<p>یک مورد از ویژگی‌های بیتهای زیر را بنویسید؛ سپس تشبیه‌های موجود را بیابید و نوع آنها را مشخص کنید.</p> <p>آتش است آب دیدهٔ مظلوم / چون روان گشت، خشک و تر سوزد تو چو شمعی از او هراسان باش / کاؤل، آتش ز شمع سر سوزد</p>	۱۴۲
	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p> <p>ویژگی‌های زبانی ابیات فردوسی و حافظ را در مثال‌های زیر با یکدیگر مقایسه کنید. چنین گفت رستم به آواز سخت / که ای شاه شادان دل و نیک بخت اگر جنگ خواهی و خون ریختن / بر این گونه سختی برآویختن بگو تا سوار آورم زابلی / که باشند با خنجر کابلی بر این رزمگه‌شان به جنگ آوریم / خود ایدر زمانی درنگ آوریم</p> <p>کی شعر تر انگیزد خاطر که حزین باشد / یک نکته از این معنی گفتیم و همین باشد از لعل تو گر یابم انگشتی زنهار، صد ملک سلیمانم در زیر نگین باشد غمناک نباید بود از طعن حسود ای دل / شاید که چو وابینی، خیر تو در این باشد هر کاو نکند فهمی زین کلک خیال‌انگیز / نقشش به حرام ار خود، صورتگر چین باشد</p>	۱۴۳
	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p> <p>چرا در عصر مغول و تیمور، تاریخ‌نویسی رواج پیدا کرد؟ توضیح دهید.</p>	۱۴۴
	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p> <p>بیت پایانی را تقطیع هجایی کنید و در جدول بنویسید.</p>	۱۴۵
	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p> <p>دو مورد از ویژگی‌های ادبی شعر را بنویسید.</p>	۱۴۶
	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p> <p>ویژگی فکری حاکم بر شعر چیست؟</p>	۱۴۷
	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p> <p>دو مورد از ویژگی‌های زبانی ابیات بالا را بنویسید.</p>	۱۴۸
	<p>در بیت: چو دریای خون شد همه دشت و راغ جهان چون شب و تیغ‌ها چون چراغ</p> <p>پایه‌های آوایی را مشخص کنید؛ سپس به تعداد آنها طراحی نموده و هر پایه را در خانهٔ خود قرار دهید.</p>	۱۴۹
	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p> <p>در اشعار ذکر شده در خودارزیابی‌های درس ۳، ابیاتی را که مربوط به شاعران قرن‌های هفتم، هشتم و نهم است بیابید و بگویید کدام نوع تشبیه (گسترده یا فشرده) در آنها بیشتر است؟</p>	۱۵۰



۱۵۱	در نمونه زیر ادات تشبیه را مشخص کنید: هرگز کسی نداد بدین سان نشان برف گویی که لقمه‌ای است زمین در دهان برف کمال‌الدین اصفهانی
۱۵۲	در نمونه زیر ادات تشبیه را مشخص کنید: آورده‌اند که در ناحیت کشمیر، متصدی خوش و مرغزاری نزه بود که از عکس ریاحین او پر زاغ چون دم طاووس نمودی و در پیش جمال او دم طاووس به پر زاغ مانستی. کلیله و دمنه
۱۵۳	در نمونه زیر ادات تشبیه را مشخص کنید: مرا در دل درخت مهربانی به چه ماند؟ به سرو بوستانی فخرالدین اسعد گرگانی
۱۵۴	تشبیه‌های به‌کار رفته در بیت زیر دارای کدامیک از پایه‌های تشبیه‌اند؟ خانه دل ما را از کرم عمارت کن پیش از آن که این خانه رو نهد به ویرانی شیخ بهایی
۱۵۵	تشبیه‌های به‌کار رفته در بیت زیر دارای کدامیک از پایه‌های تشبیه‌اند؟ گاهی که سنگ حادثه از آسمان رسد اول بلا به مرغ بلند آشیان رسد کلیم کاشانی
۱۵۶	تشبیه‌های به‌کار رفته در بیت زیر دارای کدامیک از پایه‌های تشبیه‌اند؟ مرا، کز جام عشقت مست گشتم وصال و هجر یکسان می‌نماید فخرالدین عراقی
۱۵۷	در شعر زیر مشبّه و مشبّه‌به را مشخص کنید. روز چو شمعی به شب، زود رو و سرافراز شب چو چراغی به صبح، کاسته و نیم‌تاب خاقانی
۱۵۸	در شعر زیر مشبّه و مشبّه‌به را مشخص کنید. پاسی از شب رفته بود و برف می‌بارید چون پرافشان پری‌های هزار افسانه‌ای از یادها رفته مهدی اخوان ثالث
۱۵۹	نوع تشبیه را در بیت زیر مشخص کنید: مانند پنبه‌دانه که در پنبه تعبیه است، اجرام کوه‌هاست نهان در میان برف کمال‌الدین اسماعیل
	نوع تشبیه را در بیت زیر مشخص کنید: زمین چو سینه سهراب زیر جوشن برگ فرو نشسته در آن ناوک صنوبر و غان علی موسوی گرمارودی



۱۶۱	<p>نوع تشبیه را در ابیات زیر مشخص کنید:</p> <p>اگر ای عشق پایان تو دور است / دلم غرق تمنای عبور است برای قد کشیدن در هوایت / دلم مثل صنوبرها صبور است</p> <p>سلمان هراتی</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی (۲)</p>
۱۶۲	<p>دو پایه اصلی تشبیه را در شعر زیر مشخص کنید:</p> <p>هرچه به گرد خویشتن می‌نگرم در این چمن آینه ضمیر من جز تو نمی‌دهد نشان</p> <p>هوشنگ ابتهاج</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی (۲)</p>
۱۶۳	<p>دو پایه اصلی تشبیه را در شعر زیر مشخص کنید:</p> <p>پشت هیچستان چتر خواهش باز است، تا نسیم عطشی در بن برگی بدود، زنگ باران به صدا می‌آید.</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی (۲)</p>
۱۶۴	<p>وجه شبه را در شعر زیر مشخص کنید:</p> <p>نفس کز گرم گاه سینه می‌آید برون، ابری شود تاریک. چو دیوار ایستد در پیش چشمانت، نفس کاین است، پس دیگر چه داری چشم ز چشم دوستان دور یا نزدیک؟</p> <p>مهدی اخوان ثالث</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی (۲)</p>
۱۶۵	<p>وجه شبه را در شعر زیر مشخص کنید:</p> <p>صدا چون بوی گل در جنبش آن به آرامی به هر سو پخش می‌گشت</p> <p>فریدون توللی</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی (۲)</p>
۱۶۶	<p>در بیت زیر تشبیه‌های فشرده (بلیغ) و گسترده را بیابید و پایه‌های آنها را مشخص نمایید:</p> <p>دل گرفتار بلای عشق توست جان جان شهید کربلای عشق توست وفایی</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی (۲)</p>
۱۶۷	<p>در بیت زیر تشبیه‌های فشرده (بلیغ) و گسترده را بیابید و پایه‌های آنها را مشخص نمایید:</p> <p>پیش کمان ابرویش لابه همی کنم ؛ ولی گوش کشیده است ؛ از آن گوش به من نمی‌کند</p> <p>حافظ</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی (۲)</p>
۱۶۸	<p>در بیت زیر تشبیه‌های فشرده (بلیغ) و گسترده را بیابید و پایه‌های آنها را مشخص نمایید:</p> <p>اگر چو مرغ بنالم، تو همچو سرو ببالی وگر چو ابر بگریم، تو همچو غنچه بخندی</p> <p>خواجوی کرمانی</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی (۲)</p>
۱۶۹	<p>پیامدهای حمله مغولان را بر زبان فارسی در قرن هفتم بررسی کنید.</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی- پایه یازدهم- علوم و فنون ادبی (۲)</p>



<p>۱۷۰</p>	<p>با توجه به آهنگ بیت داده شده، با ذوق خود، پایه‌های آوایی مناسب (غیر از واژه‌های بیت) را تولید کنید و آن را در خانه‌های خالی بنویسید. من امشب آمدستم وام بگذارم</p> <p>حسابت را کنار جام بگذارم</p> <p>اخوان ثالث</p> <table border="1" data-bbox="797 247 1430 373"> <tr> <td>.....</td> <td>.....</td> <td>مِ نِمِ شَبِ آ</td> </tr> <tr> <td>مِ بَگِ دَا رَم</td> <td>کِ نَا رِ جَا</td> <td>.....</td> </tr> </table> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	مِ نِمِ شَبِ آ	مِ بَگِ دَا رَم	کِ نَا رِ جَا	<p>۱۷۰</p>		
.....	مِ نِمِ شَبِ آ								
مِ بَگِ دَا رَم	کِ نَا رِ جَا								
<p>۱۷۱</p>	<p>با توجه به آهنگ بیت داده شده، با ذوق خود، پایه‌های آوایی مناسب (غیر از واژه‌های بیت) را تولید کنید و آن را در خانه‌های خالی بنویسید. من که دارم در گدایی گنج سلطانی به دست</p> <p>کی طمع در گردش گیتیّ دون پرور کنم</p> <p>حافظ</p> <table border="1" data-bbox="797 604 1430 730"> <tr> <td>نِی بِ دَسْت</td> <td>.....</td> <td>دَرِ گِ دَا یِ</td> <td>مَنْ کِ دَا رَم</td> </tr> <tr> <td>وَر کُ نَم</td> <td>.....</td> <td>.....</td> <td>کِی ط مَع دَر</td> </tr> </table> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	نِی بِ دَسْت	دَرِ گِ دَا یِ	مَنْ کِ دَا رَم	وَر کُ نَم	کِی ط مَع دَر	<p>۱۷۱</p>
نِی بِ دَسْت	دَرِ گِ دَا یِ	مَنْ کِ دَا رَم							
وَر کُ نَم	کِی ط مَع دَر							
<p>۱۷۲</p>	<p>با خوانش درست بیت، رکن‌های آن را مشخص کنید، سپس خانه‌هایی به تعداد آن، طراحی نموده، هر رکن را در خانه خود جای دهید. مرا گه‌گه به دردی یاد می‌کن</p> <p>که دردت مرهم جان می‌نماید</p> <p>فخرالدین عراقی</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>۱۷۲</p>								
<p>۱۷۳</p>	<p>با خوانش درست بیت، رکن‌های آن را مشخص کنید، سپس خانه‌هایی به تعداد آن، طراحی نموده، هر رکن را در خانه خود جای دهید. هر کسی را سیرتی بنهادهم</p> <p>هر کسی را اصطلاحی داده‌ام</p> <p>مولوی</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>۱۷۳</p>								
<p>۱۷۴</p>	<p>با خوانش درست بیت، رکن‌های آن را مشخص کنید، سپس خانه‌هایی به تعداد آن، طراحی نموده، هر رکن را در خانه خود جای دهید. باران اشکم می‌دود وز ابرم آتش می‌جهد</p> <p>با پختگان گو این سخن، سوزش نباشد خام را</p> <p>سعدی</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>۱۷۴</p>								
<p>۱۷۵</p>	<p>با خوانش درست بیت، رکن‌های آن را مشخص کنید، سپس خانه‌هایی به تعداد آن، طراحی نموده، هر رکن را در خانه خود جای دهید. مکن پیش دیوار غیبت بسی</p> <p>بود کز پیش گوش دارد کسی</p> <p>سعدی</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>۱۷۵</p>								
<p>۱۷۶</p>	<p>با خوانش درست بیت، رکن‌های آن را مشخص کنید، سپس خانه‌هایی به تعداد آن، طراحی نموده، هر رکن را در خانه خود جای دهید. یا رب از عرفان مرا پیمانهای سرشار ده</p> <p>چشم بینا، جان آگاه و دل بیدار ده</p> <p>صائب</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	<p>۱۷۶</p>								



حافظ	<p>با خوانش درست بیت، مرز پایه‌های آوایی یا ارکان آن را مشخص کنید و هر پایه را در خانه خود قرار دهید: فلک را سقف بشکافیم و طرحی نو دراندازیم</p>	<p>۱۷۷</p> <table border="1" data-bbox="803 199 1429 325"> <tbody> <tr> <td>.....</td> <td>بُ رَفِ شَا نِی</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>.....</td> <td>مُ طَرِحِ نُو</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> </tbody> </table> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	بُ رَفِ شَا نِی	مُ طَرِحِ نُو
.....	بُ رَفِ شَا نِی							
.....	مُ طَرِحِ نُو							
عطار	<p>با خوانش درست بیت، مرز پایه‌های آوایی یا ارکان آن را مشخص کنید و هر پایه را در خانه خود قرار دهید: صدراعالم را درو آرام داد</p>	<p>۱۷۸</p> <table border="1" data-bbox="803 514 1429 640"> <tbody> <tr> <td>.....</td> <td>رَا بِ حِکْمَت</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>.....</td> <td>.....</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> </tbody> </table> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	رَا بِ حِکْمَت
.....	رَا بِ حِکْمَت							
.....							
سعدي	<p>با خوانش درست بیت، مرز پایه‌های آوایی یا ارکان آن را مشخص کنید و هر پایه را در خانه خود قرار دهید: شکارش نجوید خلاص از کمند</p>	<p>۱۷۹</p> <table border="1" data-bbox="803 829 1429 955"> <tbody> <tr> <td>.....</td> <td>رَ هَائِی</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>.....</td> <td>.....</td> <td>نَ جَوِیْد</td> <td>.....</td> </tr> </tbody> </table> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	رَ هَائِی	نَ جَوِیْد
.....	رَ هَائِی							
.....	نَ جَوِیْد							
وحشی بافقی	<p>با خوانش درست بیت، مرز پایه‌های آوایی یا ارکان آن را مشخص کنید و هر پایه را در خانه خود قرار دهید: زبانم را بیانی آتشین ده</p>	<p>۱۸۰</p> <table border="1" data-bbox="803 1155 1429 1281"> <tbody> <tr> <td>.....</td> <td>جَ بَیْنِ نِه</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>.....</td> <td>.....</td> <td>زَ بَانَمِ رَا</td> <td>.....</td> </tr> </tbody> </table> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	جَ بَیْنِ نِه	زَ بَانَمِ رَا
.....	جَ بَیْنِ نِه							
.....	زَ بَانَمِ رَا							
مولوی	<p>با خوانش درست بیت، مرز پایه‌های آوایی یا ارکان آن را مشخص کنید و هر پایه را در خانه خود قرار دهید: بر جای نان شادی خورد جانی که شد مهمان تو</p>	<p>۱۸۱</p> <table border="1" data-bbox="803 1470 1429 1596"> <tbody> <tr> <td>.....</td> <td>دَر بَاغِ شَا</td> <td>.....</td> <td>.....</td> </tr> <tr> <td>.....</td> <td>.....</td> <td>شَا دِی خُ رَد</td> <td>.....</td> </tr> </tbody> </table> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه یازدهم-علوم و فنون ادبی(۲)</p>	دَر بَاغِ شَا	شَا دِی خُ رَد
.....	دَر بَاغِ شَا							
.....	شَا دِی خُ رَد							



۱۹۲	<p>کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. بـرو بـا دوسـتان آسوده بنشين وگـر بينی که با هم یک زباند</p> <p>چـو بـیـنی در میان دشمنان جنگ کمان را زه کن و بر باره بر سنگ</p> <p>«سعدی»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>
۱۹۳	<p>کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. دلا معاش چنان کن که گر بلغزد پای</p> <p>فرشته‌ات به دو دست دعا نگه دارد</p> <p>«حافظ»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>
۱۹۴	<p>کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. هر که دل پیش دلبری دارد</p> <p>ریش در دست دیگری دارد</p> <p>«سعدی»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>
۱۹۵	<p>کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. به تیغم گر گُشد، دستش نگیرم</p> <p>وگر تیرم زند، منت پذیرم</p> <p>«حافظ»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>
۱۹۶	<p>کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. یکی نغزبازی کند روزگار</p> <p>که بنشاندت پیش آموزگار</p> <p>«فردوسی»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>
۱۹۷	<p>کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. چو نامردم آواز مردم شنید</p> <p>میان خطر جای بودن ندید</p> <p>«سعدی»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>
۱۹۸	<p>کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. چو بشنید بیچاره بگریست زار</p> <p>که ای خواجه دستم زدامن بدار</p> <p>«سعدی»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>
۱۹۹	<p>کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. از مکافات عمل غافل مشو</p> <p>گندم از گندم بروید جو زجو</p> <p>«مولوی»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>
۲۰۰	<p>کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. دست روی دست گذاشته است.</p> <p>«سعدی»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>
۲۰۱	<p>کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. پـر طاووس در اوراق مـصـاحـف دیـدم گفـت خاموش، که هر کس که جمالی دارد</p> <p>گفتم این منزلت از قدر تو می‌بینم بیش هر کجا پای نهد، دست ندارندش پیش</p> <p>«سعدی»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>



۲۰۲	کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. - سخن‌دهان به دهان می‌گشت.	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۰۳	کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. سرم به دنیی و عقبی فرو نمی‌آید	تبارک الله از این فتنه‌ها که در سر ماست «حافظ» مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۰۴	کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. - قیمت مقطوع است.	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۰۵	کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. نپندارم ای در خزان کشته جو	که گندم ستانی به وقت درو «سعدی» مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۰۶	کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. چنین است رسم سرای درشت	گهی پشت بر زین، گهی زین به پشت «فردوسی» مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۰۷	کنايات را مشخص کنید، مفهوم آن‌ها را بيان کنید. - فلانی ریش سفید است.	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۰۸	در میان مجازهای زیر، استعاره‌ها را مشخص کنید. گل‌برگ را ز سنبیل مشکین نقاب کن عالم از شور و شر عشق خبر هیچ نداشت هرگز وجود حاضر غایب شنیده‌ای زبان خامه ندارد سر بیان فراق الا ای باد شبگیری بگو آن ماه مجلس را ستاره‌ای بدرخشید و ماه مجلس شد دفتر فکرت بشوی، گفته‌ی سعدی بگوی	یعنی که رخ بپوش و جهانی خراب کن فتنه‌انگیز جهان نرگس جادوی تو بود من در میان جمع و دلم جای دیگر است وگرنه شرح دهم با تو داستان فراق تو آزادی و خلقی در غم روبت گرفتاران دل رمیده‌ی ما را انیس و مونس شد دامن گوهر بیار بر سر مجلس ببار «حافظ» «حافظ» «سعدی» «حافظ» «سعدی» «حافظ» «سعدی» مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۰۹	در بیت زیر، واژه‌هایی را مشخص کرده‌ایم. کدام واژه حقیقت و کدام مجاز است؟ در هر مجاز، قرینه را نشان دهید. کار پاکان را قیاس از خود مگیر گرچه ماند در نبشتن شیر و شیر	«مولوی» مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)



	<p>در بیت زیر، واژه‌هایی را مشخص کرده‌ایم. کدام واژه حقیقت و کدام مجاز است؟ در هر مجاز، قرینه را نشان دهید.</p> <p>از تو به که نالم که دگر داور نیست وز دست تو هیچ دست بالاتر نیست</p> <p>«سعدی»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>	۲۱۰
	<p>در بیت زیر، واژه‌هایی را مشخص کرده‌ایم. کدام واژه حقیقت و کدام مجاز است؟ در هر مجاز، قرینه را نشان دهید.</p> <p>چو آشامیدم این پیمانہ را پاک در افتادم زمستی بر سر خاک</p> <p>«گلشن راز»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>	۲۱۱
	<p>در بیت زیر، واژه‌هایی را مشخص کرده‌ایم. کدام واژه حقیقت و کدام مجاز است؟ در هر مجاز، قرینه را نشان دهید.</p> <p>آفرین جان آفرین پاک را آن که جان بخشید و ایمان خاک را</p> <p>«عطار»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>	۲۱۲
	<p>در بیت زیر، واژه‌هایی را مشخص کرده‌ایم. کدام واژه حقیقت و کدام مجاز است؟ در هر مجاز، قرینه را نشان دهید.</p> <p>ما را سیری است با تو که گر خلق روزگار دشمن شوند و سیر برود هم بر آن سیریم</p> <p>«سعدی»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>	۲۱۳
	<p>در بیت زیر، واژه‌هایی را مشخص کرده‌ایم. کدام واژه حقیقت و کدام مجاز است؟ در هر مجاز، قرینه را نشان دهید.</p> <p>اگر به زلف دراز تو، دست ما نرسد گناه بخت پریشان و دست کوتاه ماست</p> <p>«حافظ»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>	۲۱۴
	<p>در بیت زیر، واژه‌هایی را مشخص کرده‌ایم. کدام واژه حقیقت و کدام مجاز است؟ در هر مجاز، قرینه را نشان دهید.</p> <p>برو هر چه می‌بایدت پیش‌گیر سیر ما نداری، سیر خویش گیر</p> <p>«سعدی»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>	۲۱۵
	<p>استعاره زیر را به تشبیه تبدیل کنید و پایه‌های تشبیه را نام ببرید.</p> <p>ما آبروی فقر و قناعت نمی‌بریم باپادشه بگوی که روزی مقدر است</p> <p>«حافظ»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>	۲۱۶
	<p>استعاره زیر را به تشبیه تبدیل کنید و پایه‌های تشبیه را نام ببرید.</p> <p>جاده نفس نفس می‌زد «سپهری»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>	۲۱۷
	<p>در جمله‌ی زیر، استعاره‌های مکنّیه را بیابید و معین کنید که کدام یک تشخیص است.</p> <p>آسمان تعطیل است بادها بی‌کارند ابرها خشک و خسیس هق هق گریه‌ی خود را خوردند.</p> <p>«قیصر امین‌پور»</p> <p>مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)</p>	۲۱۸
	<p>در شعر زیر، استعاره مکنّیه را بیابید و در هر استعاره، مشبّه، مشبّه‌به و وجه‌شبهه را تعیین کنید.</p> <p>کس چو حافظ نگشود از رخ اندیشه نقاب سر زلف سخن را به قلم شانه زدند</p> <p>«حافظ»</p>	۲۱۹



	<p>استعاره مصرّحه زیر را به تشبیه تبدیل کنید و تمامی پایه‌های تشبیه را نام ببرید. حکیم فرزانه‌ی توس، بی‌قراری و سوگواری فرنگیس (فریگیس) را بر مرگ سیاوش چنین می‌سراید: ف-ری-گ-ی-س مُش-کین کمند دراز ب-ه فندق گل و ارغوان را بخت ب-ن-ف-ری-د با ن-رگس و گل پرآب</p>	<p>۲۲۰</p>
	<p>استعاره‌ی مصرّحه زیر را به تشبیه تبدیل کنید و تمامی پایه‌های تشبیه را نام ببرید. تا تو را جای شد ای سرو روان در دل من هیچ‌کس می‌نپسندم که به جای تو بود</p>	<p>۲۲۱ «سعدی»</p>
	<p>استعاره مصرّحه زیر را به تشبیه تبدیل کنید و تمامی پایه‌های تشبیه را نام ببرید. باز امشب ای ستاره‌ی تابان نیامدی باز ای سپیده‌ی شب هجران نیامدی</p>	<p>۲۲۲ «شهریار»</p>
	<p>استعاره مصرّحه زیر را به تشبیه تبدیل کنید و تمامی پایه‌های تشبیه را نام ببرید. باغ مرا چه حاجت سرو و صنوبر است شمشادِ خانه‌پرور من از که کم‌تر است</p>	<p>۲۲۳ «حافظ»</p>
	<p>استعاره مصرّحه را در بیت زیر بیابید. سعدی از زبان پیری که او را به شادمانی و عیش دعوت کرده است، می‌فرماید: مرا برف باریده بر پَرزَاف نشاید چو بلبل تماشای باغ</p>	<p>۲۲۴ «سعدی»</p>
	<p>با واژه‌های زیر استعاره‌ی مصرّحه بسازید. کاروان‌سرا، ماه</p>	<p>۲۲۵</p>
	<p>در شعر زیر، استعاره مصرّحه را بیابید و بگویید که چگونه پدید آمده‌اند. مشبّه، مشبّه‌به و وجه شبه را نیز بیابید. چو تنها ماند ماه سرو بالا فشاند از نرگسان لؤلؤی لالا</p>	<p>۲۲۶ «نظامی»</p>
	<p>در شعر زیر، استعاره مصرّحه را بیابید و بگویید که چگونه پدید آمده‌اند. مشبّه، مشبّه‌به و وجه شبه را نیز بیابید. ای غنچه‌ی خندان، چرا خون در دل ما می‌کنی؟ خاری به خود می‌بندی و ما را ز سر وا می‌کنی</p>	<p>۲۲۷ «شهریار»</p>
	<p>در شعر زیر، استعاره مصرّحه را بیابید و بگویید که چگونه پدید آمده‌اند. مشبّه، مشبّه‌به و وجه شبه را نیز بیابید. بخت آن نکند با من، کان شاخ صنوبر را بنشینم و بنشانم، گل بر سرش افشانم</p>	<p>۲۲۸ «سعدی»</p>



	<p>در شعر زیر، استعاره مَصْرَحَه را بیابید و بگویید که چگونه پدید آمده‌اند. مشبّه، مشبّه‌به و وجه شبه را نیز بیابید.</p> <p>مرا در خانه سروری هست کاندر سایه‌ی قَدّش فراغ از سرو بستانی و شمشاد چمن دارم «حافظ»</p>	۲۲۹
	<p>در شعر زیر، استعاره مَصْرَحَه را بیابید و بگویید که چگونه پدید آمده‌اند. مشبّه، مشبّه‌به و وجه شبه را نیز بیابید.</p> <p>در این بازار اگر سودی است با درویش خرسند است خدایا، مُنعم گردان به درویشی و خرسندی «حافظ»</p>	۲۳۰
	<p>در شعر زیر، استعاره مَصْرَحَه را بیابید و بگویید که چگونه پدید آمده‌اند. مشبّه، مشبّه‌به و وجه شبه را نیز بیابید.</p> <p>شمس و قمرم آمد، سمع و بصرم آمد وان سیم بَرَم آمد، وان کان زرم آمد «مولوی»</p>	۲۳۱
	<p>تشبیهاتی بلیغ (اضافی و غیراضافی) بسازید که واژه‌های زیر مشبّه آن‌ها باشد.</p> <p>دانش، تعلیم، دوستی</p>	۲۳۲
	<p>تشبیهاتی بسازید که مشبّه‌به آن‌ها واژه‌های زیر باشد و ادات تشبیه از آن‌ها حذف شده باشد.</p> <p>نسیم، بهار، شب‌نم</p>	۲۳۳
	<p>تشبیهاتی بسازید که ادات تشبیه در آن‌ها ذکر شده باشد و مشبّه آن‌ها واژه‌های زیر باشد.</p> <p>آسمان، غروب، غم</p>	۲۳۴
	<p>در بیت زیر، یک تشبیه بلیغ اضافی به کار رفته است. آن را بیابید و به گونه‌ای بازنویسی کنید که همه‌ی پایه‌های تشبیه در آن دیده شود. یک تشبیه غیر بلیغ نیز در بیت دیده می‌شود. کدام پایه‌ی آن حذف شده است؟ آن را به صورت تشبیه بلیغ اضافی و غیراضافی درآورید.</p> <p>گذشت روزگاران بین که دوران شباب ما در این سیلاب غم، دسته‌ی گلی شاداب را ماند «شهریار»</p>	۲۳۵
	<p>در بیت زیر، تشبیه را بیابید و تعیین کنید که کدام یک از پایه‌های تشبیه حذف شده است.</p> <p>از بس که کوتاه است و سیه زلف یار من گویی که روز من بود و روزگار من «مُجیربیلقانی»</p>	۲۳۶
	<p>در جمله‌ی زیر، تشبیه را بیابید و تعیین کنید که کدام یک از پایه‌های تشبیه حذف شده است.</p> <p>-دروغ گفتن به ضربت لازم ماند که اگر نیز جراحت درست شود، نشان بماند. «سعدی»</p>	۲۳۷
	<p>در جمله‌ی زیر، تشبیه را بیابید و تعیین کنید که کدام یک از پایه‌های تشبیه حذف شده است.</p> <p>-یکی را گفتند: عالم بی‌عمل به چه ماند؟ گفت به زنبور بی‌عسل. «سعدی»</p>	۲۳۸
	<p>در جمله‌ی زیر، تشبیه را بیابید و تعیین کنید که کدام یک از پایه‌های تشبیه حذف شده است.</p> <p>نوز را بر مثال اَطبانَد. «سعدی»</p>	۲۳۹



۲۴۰	در بیت زیر، تشبیه را بیابید و تعیین کنید که کدام یک از پایه‌های تشبیه حذف شده است. لبت تا در لطافت لاله‌ی سیراب را ماند دلم در بی‌قراری چشمه‌ی سیماب را ماند «شهریار»	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۴۱	در جمله‌ی زیر، تشبیه را بیابید و تعیین کنید که کدام یک از پایه‌های تشبیه حذف شده است. «فژاش باد صبا را گفته تا فرش زمردین بگسترده و دایه‌ی ابر بهاری را فرموده تا بنات نبات در مهد زمین بپرورد.» «سعدی»	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۴۲	در بیت زیر، تشبیه را بیابید و تعیین کنید که کدام یک از پایه‌های تشبیه حذف شده است. در شجاعت شیر ربا نیستی در مروّت خود که داندکیستی؟ «مولوی»	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۴۳	در بیت زیر، تشبیه را بیابید و تعیین کنید که کدام یک از پایه‌های تشبیه حذف شده است. شبی چون شبّه، روی شسته به قیر نه بهرام پیدا نه کیوان نه تیر «فردوسی»	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۴۴	درختی را در کویر به اختصار وصف کنید و در توصیف خود سه تشبیه را به کار ببرید.	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۴۵	با وجه‌شبه‌های زیر تشبیه بسازید و طرفین تشبیه را در آن نشان دهید. بخشندگی، پاکی، زیبایی	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۴۶	با هر یک از مشبّه‌های زیر یک تشبیه بسازید. دریا، آینه روشن، گل سرخ	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۴۷	با هر یک از مشبّه‌های زیر یک تشبیه بسازید. شب، کتاب، عشق، دوست	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۴۸	بیت زیر را معنی کنید و زیبایی تشبیه آن را توضیح دهید. میان گریه می‌خندم که چون شمع اندر این مجلس زبان آتشینم هست، لیکن در نمی‌گیرد «حافظ»	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۴۹	واژه‌ها و ترکیبات زیر، طرفین تشبیه‌اند. برای هر مشبّه، مشبّه‌به مناسب انتخاب کنید. حسود، زندگی، علم، سخن سودمند، باران بهاری، رودخانه، بیمار، چراغ	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۵۰	در بیت زیر پایه‌های تشبیه را معین کنید. تو هم چون گل ز خندیدن لبت با هم نمی‌آید «سعدی»	مسائل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)



۲۵۱	در بیت زیر پایه‌های تشبیه را معین کنید. چون شبنم اوفتاده بدم پیش آفتاب «سعدی»	مهرم به جان رسید و به عیوق بر شدم	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۵۲	در بیت زیر پایه‌های تشبیه را معین کنید. گرت زدست برآید چو نخل باش کریم «سعدی»	ورت به دست نیاید چو سرو باش آزاد	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۵۳	در بیت زیر پایه‌های تشبیه را معین کنید. گفتا برو چو خاک تحمّل کن ای فقیه «سعدی»	یا هر چه خوانده‌ای همه در زیر خاک کن	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۵۴	در بیت زیر پایه‌های تشبیه را معین کنید. ائ-ام گل چو عمر به رفتن ش-تاب کرد «حافظ»	س-اق-ی ب-ه دور باده‌ی گ-ل-گون شتاب کن	مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-آرایه های ادبی (انسانی)
۲۵۵	منظومه‌ی «موش و گربه» ی عبید از نظر زبان و بیان چگونه اثری است؟		مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-تاریخ ادبیات ایران و جهان (۲) انسانی
۲۵۶	غزل‌های «ابن یمین» چه مضمونی دارد؟		مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-سال سوم-تاریخ ادبیات ایران و جهان (۲) انسانی

ایران توانمند



پاسخنامه تشریحی

- ۱ الف) فزاش باد صبا، دایه ابر بهاری، بنات نبات، مهد زمین (دو مورد)
ب) فرش زمردین (ص ۵۶)
- ۲ الف) کنایه از اینکه تدبیر من سودی ندارد.
ب) منجیق فلک یا سنگ فتنه (ص ۸۶)
- ۳ الف) کلیم کاشانی
ج) تضاد
ب) کهنه کتاب / استعاره از جهان هستی
د) ناشناخته بودن آغاز و پایان هستی (ص ۷۶)
- ۴ الف) ۳
ب) ۱
ج) ۲ (ص ۹۷)
- ۵ مشبه: روز / وجه شبه: زودرو و سرفراز (ص ۳۲)
- ۶ الف) استعاره از دل (ص ۷۵)
ب) استعاره از چشم (ص ۷۳)
- ۷ الف) آشکار یا مصرحه
ب) پنهان یا مکنیه (ص ۷۲)
- ۸ عنان گسسته دواندن: کنایه از تند و سریع (ص ۹۸)
- ۹ رخت کشیدن (ص ۹۶)
- ۱۰ الف) مجازی
ب) حقیقی (ص ۵۲)
- ۱۱ الف) گسترده
ب) فشرده (ص ۲۹)
- ۱۲ گزینه الف (ص ۷۵)
- ۱۳ نگین مجاز از انگشتر (ص ۵۴)
- ۱۴ گزینه الف (ص ۷۱)

پایه‌های آوایی	خُ دا یا	بِ خا ری	م را نَز	دَ رَم
	کِ صو رت	نُ بِن دَد	دَ ری دی	گَ رَم
وزن واژه	فعولن	فعولن	فعولن	فعل
نشانه‌های هجایی	-- U	-- U	-- U	- U

ها نیِ دِ لِ عِب رت بین	از دی دِ	ع بَر کُن هان
ای وا نِ م دا پِن را	آ بی نِ	یِ عِب رت دان

- ۱۵
- ۱۶
- ۱۷ الف) همسان دولختی
ب) همسان (ص ۴۵)
- ۱۸ الف) فاعلاتن
ب) مستفعلن (ص ۴۶)

۱۹ گزینه ب (ص ۹۳)

۲۰ گزینه ب - در نظم همسان دولختی، هر مصراع از دو پاره همگون تشکیل می‌شود - هر نیم مصرع در حکم یک مصرع است - هجای پایان نیم مصرع، مانند پایان مصرع بلند محسوب می‌شود - بین هر نیم مصرع مکث وجود دارد (یک مورد) (ص ۱۰۶)

۲۱ الف) ۲ (ص ۸۳) ب) ۳ (ص ۸۴) ج) ۱ (ص ۸۳)

۲۲ الف) امیرعلی شیرنویبی (ص ۳۹) ب) فرهنگ لغت (ص ۸۵)

۲۳ الف) نادرست (ص ۸۴) ب) درست (ص ۳۸)

۲۴ الف) ۳ (ص ۱۱۴) ب) ۱ (ص ۱۶)

۲۵ الف) درست (ص ۱۵) ب) نادرست (ص ۱۹)

۲۶ الف) آشنایی با تفکرات و معارف هندوان (ص ۵۹) ب) صائب (ص ۶۱)

۲۷ الف) بیت نوعی انتقاد، فریادخواهی و شکایت وجود دارد. این شکایت متأثر از شرایط ناهنجار اجتماعی زمان شاعر است. یا هر توضیح مناسب دیگر (ص ۴۱)
ب) مشبّه‌به: شمع / وجه‌شبه: هراسان (ص ۴۱)

۲۸ الف) ۱ درست ب) ۲ نادرست

ب) درون‌مایه عبارت عرفانی است و درباره انسانی که هم دانش دارد و هم عشق و با این دو ویژگی شایستگی یافته تا بار امانت ایزدی را بر دوش کشد. یا اشاره به خلقت انسان تجمیع تمام خصلت‌های خوب آفرینش است. یا هر توضیح مناسب دیگر (ص ۷۸)

۲۹ الف) خلاق‌المعانی ثانی ب) اضافه تشبیهی

ج) داستان خسرو و شیرین یا شیرین و فرهاد د) اندیشه، ذهن (ص ۷۰)

۳۰ گزینه الف

۳۱ الف) ۲ ب) ۳ ج) ۱ (ص ۹۷)

۳۲ استعاره از اشک؛ تشبیه: اشک مانند ژاله صبحدم زیبا است یا هر مثال مناسب دیگر (ص ۷۶)

۳۳ الف) استعاره آشکار یا مصرحه ب) استعاره پنهان یا مکنیه (ص ۷۳)

۳۴ الف) تمامی موجودات (ص ۵۴) ب) فلک، آسمان (ص ۵۴)

۳۵ موی شکافتن کنایه از دقت کردن و ریزبینی (ص ۹۶)

۳۶ الف) حقیقی ب) مجازی (ص ۵۱)



(ب) فشرده (ص ۲۹)

۳۷ الف) گسترده (ص ۲۹)

۳۸ گزینه الف (ص ۷۴)

۳۹ نرگس مجاز از چشم (ص ۷۳)

(ب) وجه شبه (ص ۲۸)

۴۰ الف) نخل (ص ۲۸)

پایه‌های آوایی	گر جا نِ عا	شِق دَم زَ نَد	آ تَش دَ رین	عا لَم زَ نَد
وزن واژه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
نشانه‌های هجایی	- U - -	- U - -	- U - -	- U - -

۴۱

با زائی بر	چش مَم نِ شین	ای دل سِ تا	نِ نا زَ نین
کا شو بَ فَر	یا دَر زَ مین	بَر آ سِ ما	تَم می زَ ود

۴۲

(ب) همسان دولختی (ص ۹۰)

۴۳ الف) همسان (ص ۴۳)

(ب) فاعلاتن (ص ۴۶)

۴۴ الف) فعولن

۴۵ گزینه ب - در نظم همسان دولختی، هر مصراع از دو پاره همگون تشکیل می‌شود / هر نیم مصرع در حکم یک مصرع است / هجای پایان نیم مصرع، مانند پایان مصرع بلند محسوب می‌شود / بین هر نیم مصرع مکث وجود دارد. (یک مورد) (ص ۱۰۶)

(ب) مستفعلن (ص ۲۱)

۴۶ الف) فاعلاتن (ص ۲۱)

۴۷ دوری (ص ۸۹)

ج) ۳ (ص ۸۴)

ب) ۱

۴۸ الف) ۲ (ص ۸۴)

۴۹ هندی (ص ۶۱)

(ب) کم (ص ۸۵)

۵۰ الف) محاکمة اللغتين (ص ۳۹)

(ب) درست (ص ۳۸)

۵۱ الف) نادرست (ص ۶۰)

(ب) ۱ (ص ۶۱)

۵۲ الف) ۳ (ص ۱۷)

(ب) درست (ص ۵۹)

۵۳ الف) نادرست (ص ۱۷)

(ب) وحشی بافقی (ص ۶۰)

۵۴ الف) مکاتیب (ص ۱۴)



۵۶ الف) در قلمرو زبانی، شعر ساده است و خالی از واژگان عربی. درشت در معنای خشن و ناملایم به‌کار رفته است. در قلمرو فکری، شعر بازگوکننده مفاهیم اخلاقی و عملی در زندگی است. شعر واقع‌گراست و برخوردی منطقی با رخدادها و زندگی دارد، اما نشانه‌های جبرگرایی دارد: رسم سرای درشت (دنیا) این است که گاهی برای ما اتفاقات خوب رقم بزند و گاهی بد. چه بخواهیم، چه نخواهیم، این اتفاق خواهد افتاد؛ زمانی در زندگی خوش و زمانی دیگر ناخوش خواهیم بود.

ب) شعر ساده، روان و قابل درک است. «مشو»، شکل تاریخی فعل نهی است که امروزه به‌جای آن «نشو» به‌کار می‌رود. در قلمرو فکری، شعر کاملاً رنگ تعلیمی دارد و نکته‌های حکمی و در عین حال دینی را بیان می‌کند. در آموزه‌های دینی، خصوصاً در قرآن، مؤمنان به دقت در اعمال خود سفارش شده‌اند، زیرا هر عمل خوب یا بدی، ولو اندک، از جانب خداوند بی‌پاسخ نخواهد ماند.

پ) با توجه به اینکه شعر از زبانی کنایی و ادبی بهره می‌گیرد، تمایل به دشواری در آن مشهود است. کاربرد واژگان حالیا (در معنای اکنون)، قرین، حقیقت و مجاز، فهم شعر را دشوار کرده است. مجاز و حقیقت نیز با یک‌دیگر رابطه معنایی تناسب تشکیل داده‌اند. در قلمرو فکری، شعر دربردارنده احساسات و بی‌تابی‌های درونی شاعر برای دستیابی حقیقی به آرزوها و آمال خویش است و راه‌حل را در مناجات، گریه و سوز و زاری می‌بیند. فضای شعر درون‌گرایانه و عاطفی است.

ت) ریخته‌بال، ترکیبی است بر ساخته شاعر. سرکشی در مصراع دوم می‌تواند هم فعل باشد، هم اسم. در صورتی که آن را اسم تلقی کنیم، در مصراع دوم حذف فعل (می‌کنی) داریم. کاربرد حرف اضافه «به» در مصراع اول به معنای «در» و از ویژگی‌های تاریخی باقی‌مانده در زبان این دوره است. در قلمرو فکری، با شعر درون‌گرا، ذهنی، احساساتی و مایوسانه روبه‌رو هستیم.

۵۷ در کوبیدن: درخواست کردن
خاک بر سر کردن: چاره‌جویی کردن در نهایت بیچارگی

۵۸ پیشانی بر خاک نهادن: عبادت کردن
دل برداشتن از چیزی: ترک علاقه

۵۹ از خود به در شدن: بیهوش شدن. بی‌قراری

۶۰ دل بستن: علاقه‌مند شدن. وابستگی عاطفی به امری یا کسی پیدا کردن.

۶۱ در خواب بودن: کنایه از غفلت

۶۲ سرکشی: کنایه از نافرمانی کنی.
(سرکشی در معنای اسمی نیز به معنای نافرمانی است.)

۶۳ نقش بر آب زدن: کنایه از کار بیهوده انجام دادن.

۶۴ گندم از گندم بروید، جو ز جو: هر عملی عکس‌العملی دارد. نتیجه هر کار به خود ما باز می‌گردد.

۶۵ گهی پشت بر زین، گهی زین به پشت: کنایه است از شرایط متغیّر زندگی. ناگزیر بودن شرایط خوب و بد در زندگی.



۶۶ پا به سنگ برآمدن: به مشکل یا مانع برخورد کردن
به فرق پوئیدن: با اشتیاق در کاری قدم برداشتن

۶۷ عنان گسسته: با سرعت و بدون توقف
کمین‌گه: کنایه از موقعیت خطر و تهدید

۶۸ دل از مهر پاک کردن: عشق کسی را فراموش کردن
در خاک خفتن: مردن

۶۹ صاف بودن دل: پاک و بی‌گناه بودن. معصومیت
میل تماشا داشتن: علاقه به خودنمایی و ابراز وجود

۷۰ پای به گل فروشده: کنایه از گرفتار
گرد در کسی گردیدن: توسل جستن به او. طلب کردن چیز

۷۱ لنگر نهادن: کنایه از توقف کردن. اقامت کردن

۷۲ در بیت درون‌مایه‌ای عارفانه نهفته است. از دید مولانا آنچه بیشتر ارزش دارد و شایسته دوست داشتن است، آفریننده پدیده‌های هستی و معشوق ازلی است. این بیت جمال‌گرایی عارفانه است.

۷۳ الف) الفبای درد (الفبا مجاز از سخن)
ب) ای صبح شب‌نشینان (استعاره - تشخیص)
پ) درودی چو نور دل پارسایان (درود به نور دل پارسایان تشبیه شده است).

ش گر په تر	یا آن ک	ش گر سا ژد	پایه‌های آوایی
ق مَر په تر	یا آن ک	ق مَر سا ژد	

U --	U --	U --	U --	خوشه‌های هجایی
مفعول	مفعول	مفاعیلن	مفعول	
وزن‌واژه	مفعول	مفاعیلن	مفعول	

باغ س لا	م می کُ ند	سَر و قِ یا	م می کُ ند	پایه‌های آوایی
سَب زِ بِ یا	دِ می رَ و د	عُن چ سَ وَا	ر می رِ سَد	
- UU -	- UU -	- UU -	- UU -	خوشه‌های هجایی
مفتعلن	مفاعلن	مفتعلن	مفاعلن	
وزن‌واژه	مفاعلن	مفتعلن	مفاعلن	

دلایل: در پایان هر نیم‌مصراع، مکثی وجود دارد، گویی یک مصراع تمام می‌شود؛ پایه‌های آوایی نیز یک در میان و به شکل متناوب تکرار می‌شوند. تعداد پایه‌ها (ارکان) در اوزان دولختی زوج است.

۷۶ گزینه‌های «ب» و «پ» دولختی‌اند: مفعول فاعلاتن // مفعول فاعلاتن



پایه‌های آوایی	یک عُم ر	دو رُ تَن ها	تَن ها ب	جُر م این ک:
وزن‌واژه	مفعول	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن
	او سَر س	پُر دِ می خاست	مَن دِل س	پُر دِ بو دَم

۷۸ در قلمرو زبانی تتابع اضافات مشهود است: ناظران منظم سخن‌پیرایی، اوایل حال حضرت خاقانی، پیرایه‌بندان سلسله معنی‌آرایی، ...؛ به میزان چشم‌گیری از واژگان عربی در آن استفاده شده است. به دلیل تمایل به اطناب و کاربرد مفاهیم مترادف در نثر مصنوع سبک هندی، واژگان مرکب نیز در آن وجود دارد: جنت مکانی، سخن‌پیرایی، پیرایه‌بند، معنی‌آرایی، ...؛ تناسب صفت و موصوف به شیوه زبان عربی در آن دیده می‌شود: ممالک محروسه (صفت مؤنث با جمع مکسر)، طبقه علیّه (صفت مؤنث با موصوف مؤنث)؛ جملات نیز طولانی‌اند.

در قلمرو ادبی: در متن به تناوب، واج‌آرایی دیده می‌شود: ن - ظ ، پ - ی - ر ، ر - س - ش ؛ در ترکیب ناظران منظم جناس ناهمسان اشتقاقی وجود دارد؛ پیرایی و پیرایه نیز هم‌ریشه‌اند و این هم‌ریشگی، هم‌آوایی و آهنگ ایجاد کرده است. ترکیب سلسله معنی‌آرایی، تشبیه بلیغ اضافی است؛ زنجیره واژگان پیرایه‌بند، معنی‌آرایی و ناظران با یکدیگر رابطه مراعات نظیر تشکیل داده‌اند.

۷۹ مفاعیلن مفاعیلن فعولن

۸۰ تشبیهات به‌کار رفته در متن عبارتند از: منجیق فلک و سنگ فتنه، که هر دو تشبیه بلیغ اضافی هستند. حصار آبگینه (حصاری از جنس شیشه) مصراع دوم نیز استعاره از پناهگاه نامطمئن و سست است. سنگ و آبگینه در تقابل هم قرار گرفته‌اند و مفهوم متضاد دارند.

۸۱ ترکیب واژگان زبان فارسی با واژگان ترکی - مغولی و گسترش زبان فارسی در خارج از مرزهای ایران، ضرورت تألیف فرهنگ لغت را برای فارسی‌زبانان و غیر آن بیشتر می‌کرد.

۸۲ نثر سبک عراقی در دوره‌هایی از حیات خود، به دلیل گرفتار شدن در دام افراط‌های زبانی، به سستی و دشواری گرایید. کاربرد بیش از اندازه لغاتی ترکی - مغولی در برخی نثرهای این عهد، در کنار وفور واژگان عربی کم‌کاربرد و غریب آن را دشوار و خسته‌کننده می‌کرد. در نثر سبک هندی نیز وجود برخی از این ویژگی‌ها نثر را سست و دیریاب و کسالت‌بار می‌کند. از دیگر شباهت‌های این دو نثر می‌توان به ترکیب درآمیختن نثر با نظم و توجه به موضوعات تاریخی اشاره کرد. نثر سبک هندی، تقلیدهایی عموماً ناموفق از سبک عراقی هستند. از تفاوت‌های این دو نیز می‌توان به کاهش واژگان عربی در سبک هندی و افزایش واژگان ترکی - مغولی، جمع بستن کلمات با نشانه «ات» عربی، کاربرد وجه وصفی و مطابقه صفت و موصوف اشاره کرد که در نثر سبک عراقی کمتر به چشم می‌خورد.

۸۳ بیت با حسن تعلیل به بیان مفهومی و عارفانه پرداخته است؛ کرشمه: اصطلاحی عرفانی است و منظور از آن توجه معشوق به عاشق (حق به بنده) است. در بیت، کنایه از توجه و هنرنمایی بسیار اندک از جانب حق است؛ پریدن چشم کوكبها کنایه از درخشیدن ستارگان؛ آسمان معنای نانهاده دارد (کل ستارگان و سیارات منظومه شمسی)؛ بیت حسن تعلیل دارد. پریدن مدام چشم ستارگان و درخشیدن آنها نتیجه یک کرشمه حق در کار خلقت آسمان است.



گل، نمادی (نوعی استعاره گسترده) برای هر آفریده زیباست؛ تشبیه خنده به موج (بلیغ اضافی)؛ در ترکیب گریه تلخ گلاب استعاره وجود دارد؛ بیان مقصود با بهره‌گیری از حسن تعلیلی پنهان و ظریف صورت گرفته است (گل باید برای گریه تلخ گلاب‌گیری آماده شود زیرا مستانه، غافل و بی‌خبر از ناپایداری دنیا، در حال خندیدن است ولی پنداشته این خنده جاودان است.) خنده و گریه تضاد تصویری و تقابل معنایی زیبایی ایجاد کرده‌اند؛ گل و گلاب نیز جناس ناهمسان اشتقاقی‌اند.

ویژگی‌های زبانی: کاربرد واژگانی چون دراز، پژمرده، نبض، عقده، مزار و بیکار نشان‌دهنده گسترش دایره واژگان شعری است؛ ترکیب‌هایی چون «دور نیست» در بیت پایانی «عقده باز نکردم»، «دور افتاده‌ام» و «از چشم افتاده‌ام» نشان‌دهنده ورود زبان عامه به شعر و ساده شدن آن است. «افتاده‌ام» در برخی ابیات در معنی تاریخی خود به کار رفته است: بی‌قرار افتاده‌ام (شده‌ام)

ویژگی‌های ادبی: شعر در غالب غزل است و در آن ردیف دشوار فعلی دیده می‌شود؛ بهره‌گیری‌های صائب از آرایه‌های ادبی در این شعر، تصادفی و اتفاقی نیست. او آگاهانه از تشبیهات گوناگون برای بیان منظور و توصیف روحيات و احوالش بهره می‌برد: چون نگاه آشنا ...، چون گل پژمرده ...، چون گرداب در سرگشتگی ...، بیکار چون دست چنار ...، صائب از تصاویر واقعی، در دسترس و ملموس محیط اطرافش برای تصویرسازی بهره می‌برد (قابل درک ساختن برای عموم مردم)، از جمله گل پژمرده بر روی مزار و دست بیکار چنار؛ در شعر چند استعاره نیز وجود دارد: چشم اعتبار، مژگان ابر نوبهار.

ویژگی‌های فکری: در قلمرو فکری، یک نکته در آن بسیار بارز است. صائب یک مفهوم را با مضمون‌های مختلف و متنوع بیان کرده است. او دچار یأس فلسفی و بحران هویت شده است و این بحران، بیهودگی و بی‌ثمری حیاتش را در قالب تشبیهات و مضمون‌های مختلف بازگو می‌کند. شعر سراسر معنی‌گراست و با استفاده از مضامین گوناگون در محیط و هستی، این بحران و حس سرخوردگی به تصویر می‌کشیده می‌شود.

زبان شعر ساده است، در بردارنده حیرانی فیلسوفانه است؛ جهان را به یک کتاب کهنه که اول و آخرش از بین رفته، تشبیه کرده است.
نام وزن واژه: فعلاتن فعلاتن فعلن

ژاله: استعاره از اشک (شبانگهان ژاله‌های خونین اشک فرو می‌ریخت و غم می‌خورد).
نرگس تر: استعاره از چشمان اشک‌آلود (نرگس چشمان ترت زیباترین گل هستی است).

خیاط باد صبا: باد صبا خیاطی است که با وزیدنش برتن گل‌ها، لباسی زیبا از گلبرگ‌های رنگارنگ می‌پوشاند. (باعث شکفتن گل‌ها می‌شود).
تبدیل به استعاره: باد صبا سحرگاه رختی تازه برای گل‌ها می‌دوزد و به آن‌ها می‌پوشاند.

کشته (استعاره از اعمالی که از انسان سر می‌زند).
نور چشم (استعاره از فرزند)

[غماز بودن] آینه (تشخیص) / آینه (استعاره مصرحه از دل)

[ایستادن] شب (تشخیص) و استعاره مکنیه



۹۲ [کاشتن] مهر (استعاره مکنیه)

گل (استعاره از عمل نیک)

چیدن خوبی (استعاره مکنیه)

۹۳ گل تازه (استعاره مصرّحه از معشوق)

سرزنش [خار] جفا (اضافه استعاری - تشخیص)

۹۴ باد بامدادی ... می‌روی (تشخیص) و استعاره

۹۵ چشم ناله (اضافه استعاری - تشخیص)

روی شکوه (اضافه استعاری - تشخیص)

۹۶ شعر در قالب غزل است؛ از ردیف فعلی در آن استفاده شده که از ویژگی‌های ادبی سبک هندی است؛ در شعر از

تمثیل بهره گرفته شده است (بیت دوم)؛ بیت سوم تلمیح به داستان خسرو و شیرین و عشق فرهاد به شیرین دارد

؛ در بیت پایانی مضمون‌سازی نو وجود دارد (مانند شمع همه سر شدن و بر باد رفتن = تقابل شمع و باد با توجه به

رابطه آنها در واقعیت و شکل ظاهری شمع که سراپا سر است و هوا یا آرزوی معشوق در آن است، در حال سوختن

است و با باد عشق به فنا می‌رود. ← ایهام تناسب، مراعات نظیر و تداعی معانی)؛ از کنایه استفاده کرده است: بر

باد رود، از یاد رود.

۹۷ سر: مجاز از خیال، اندیشه، فکر، مرکز تفکرات و آرزوی انسان

پایه‌های آوایی	نَ ظَ را وَر	دَم بُر دَم	کِ وُ جودی	بِ تَ ما نَد
وزن‌واژه	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن
خوشه‌های آوایی	-- UU	-- UU	-- UU	-- UU

پایه‌های آوایی	جُر می نَ دا	رَم بی شَ زین	کَر جان وُ فا	دا رَم تَ را
وزن‌واژه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
خوشه‌های آوایی	-- U --	-- U --	-- U --	-- U --

پایه‌های آوایی	سَ عا دت	بِ بَخ شا	ی شِ دا	وَر ست
وزن‌واژه	فعلون	فعلون	فعلون	فعل
خوشه‌های آوایی	-- U	-- U	-- U	- U



پایه‌های آوایی	ای ب ازل وی ب آبد	بود و نا زن دو فر	بود ما سود ما
وزن‌واژه	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن
خوشه‌های آوایی	-UU-	-UU-	-U-

۱۰۱

پایه‌های آوایی	سوزد م را وزن زها	سازد م را سازد م را	در آت شن بی گان آز	دازد م را خی شم کوند
وزن‌واژه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
خوشه‌های آوایی	-U--	-U--	-U--	-U--

۱۰۲

پایه‌های آوایی	در یا دلان پا در کا	راه سن فر ب راه وا	در پی ش دا رخ ش دا	زند
وزن‌واژه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	فعل
خوشه‌های آوایی	-U--	-U--	-U--	-

۱۰۳

پایه‌های آوایی	هین سن خن وازه در	تاز ب گو خد دج هان	تادج هان بی خ دان	تاز ش ود داز ش ود
وزن‌واژه	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن
خوشه‌های آوایی	-UU-	-UU-	-UU-	-UU-

۱۰۴

پایه‌های آوایی	ب خن دد ب بو ید	می با می خا	غن چن رو ک چن مش	ی دل بر ک آد فر
وزن‌واژه	فعلولن	فعلولن	فعلولن	فعلولن
خوشه‌های آوایی	--U	--U	--U	--U

۱۰۵

۱۰۶ لب و دندان مجاز از تمام وجود

۱۰۶

تقطیع هجایی	ل ب دن دا	ن سن نا	یی ه م تو حی د ت گو ید
نشانه‌های هجایی	U U - -	U U - -	U U - -
پایه‌های آوایی	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن

۱۰۷

تقطیع هجایی	چ او شه ر	ای ران ب گش تا سب داد
نشانه‌های هجایی	U - -	U - -
وزن‌واژه	فعلولن	فعلولن



۱۰۸ خواجهی کرمانی به‌عنوان یک غزل‌پرداز در قرن هشتم از شعرای پیش از خود تأثیر پذیرفته است. وی عمده‌ترین تأثیرات خود را از نظامی در سرودن مثنوی و سعدی در سرودن غزل گرفته است. شعر وی نشان‌دهنده تسلط شاعرانه او بر زبان فارسی است. در عین حال خواجه و سعدی، بر حافظ نیز تأثیرات فراوانی در مضمون‌سازی و زبان شاعرانه گذاشته‌اند.

۱۰۹ ترکیب‌بند و اشعار مذهبی و دینی. با توجه به اینکه صفویان مذهب تشیع را مذهب رسمی خود قرار دادند و در گسترش آن نیز کوشیدند، در این عهد، سرودن اشعار دینی، مرثیه‌ها و ذکر مصائب اهل بیت رونق گرفت. محتشم کاشانی نیز برخی از بهترین نمونه‌های مرثیه را سروده است. ترکیب‌بند معروف عاشورایی او زبانزد عام و خاص است.

۱۱۰ توجه خاص شاهان گورکانی هند به شعر و ادب، خصوصاً زبان و ادبیات فارسی و بی‌توجهی شاهان صفوی به شعر و مضامین عاشقانه به دلیل پایبندی به آداب دینی و شرعیات، باعث شد بسیاری از شعرا به دربارهای هند روی آورند.

۱۱۱ یکی از ویژگی‌های عمده شعر بیدل، ابهام‌ها و پیچیدگی‌های زبان شاعرانه اوست. این پیچیدگی به چند دلیل است: بیشتر واژگان به‌کار رفته در شعر او، ذهنی و انتزاعی‌اند؛ یعنی بیدل اغلب (و نه همیشه) با مفاهیم تصویرسازی می‌کند: سعی، حیران، تپش، خشک، گم شدن، عزلت، وهم، عنقا، ...؛ گاهی نیز واژگان عینی (قابل درک با حواس پنج‌گانه) را به گونه‌ای در کنار هم قرار می‌دهد که تصور حاصل از آن دور از ذهن و ذهنی می‌شود؛ زیرا از استعارات تو در تو استفاده می‌کند: به جیب آبله ریزم غبار صحرا را (آبله: حباب؛ غبار صحرا استعاره از مظاهر زودگذر و فانی دنیا؛ غبار صحرا را به جیب آبله ریختن یعنی فنا را به فنا سپردن = نهایت فنا و بی‌مقداری) شعر بیدل سرشار از اندیشه‌های عرفانی و فلسفی است. عرفان، خودشناسی و حکمت‌ویژه بیدل در تمام ابیات این غزل دیده می‌شود: او به عزلت عارفانه، دست شستن از دنیا و راه ندادن غیر به خلوت خود معتقد است.

۱۱۲ پادشاهان به دلیل پایبندی به اعتقادات و شرعیات کمتر به شعر و مضامین عاشقانه زمینی بها می‌دادند. به همین دلیل سرودن اشعاری با درون‌مایه‌های مذهبی، اخلاقی، پند و اندرز در این دوره بسیار رایج یافت. همچنین شعرا تلاش کردند موضوعات کهن را به زبان جدید بازآفرینی کنند و مضامین تازه خلق کنند.

۱۱۳ مفهوم و پیام حکمی - اخلاقی در این بیت با تمثیل (= اسلوب معادله) به‌دست آمده است. صائب ابتدا در مصراع نخست مثالی می‌آورد که نشان‌دهنده عمق وابستگی ایجادشده در اثر طول زمان را نشان می‌دهد و پس از آماده‌سازی ذهن مخاطب، از دل‌بستگی بیشتر پیران به دنیا می‌گوید. (بیت به‌طور ضمنی و تلویحی این ویژگی را نکوهش می‌کند.)

۱۱۴ شاعر با بهره‌گیری از تصاویر مربوط به واقعیات و تجربیات زندگی روزمره، زبان محاوره و آرایه حسن تعلیل به بیان و شرح وضعیت خود می‌پردازد و برای فقر و پوشش نامناسب خود، سعی می‌کند دلیلی موجه بیاورد: هرزه‌گردی و گذار در شهر، دلیل پارگی کفش اوست، نه فقرا!

۱۱۵ فعولن فعولن فعولن فعل



۱۱۶) شاعر قلمرو فکری، بازگوکننده احساسات فردی شاعر نسبت به پیری و گذر عمر است. او از سپری شدن عمری که جز غم و ناراحتی برایش حاصلی نداشته، ناراحت است. در قلمرو ادبی، بارزترین آرایه آن، کاربرد سر در معنای مجازی است. منظور از سر در این بیت، موی سر است. از طرفی، سر به درخت شکوفه‌دار نیز تشبیه شده است، منظور از شکوفه‌ها، موهای سفید شاعر هستند. در مصراع دوم، درخت، کاربرد استعاری دارد. (استعاره مصرحه)؛ بر و سر با یکدیگر جناس ناهمسان (ناقص) اختلافی تشکیل می‌دهند.

۱۱۷) دست: مجاز
گره گشون از کار: قرینه مجاز

۱۱۸) نگین: انگشتر
در: کلون در

۱۱۹) عالم: مردم عالم

۱۲۰) نرگس: چشم

۱۲۱) خاکی و آبی: انسان که از آب و گل ساخته شده است.

۱۲۲) فردا: آینده
شهر: مردم شهر
مرغ: ققنوس

۱۲۳) سینه: (معنای حقیقی: عضوی از بدن انسان؛ معنای مجازی: وجود عاشق، قلب عاشق و صاحب‌درد، قلب انسان آگاه)

۱۲۴) سر: (معنای حقیقی: عضوی از بدن انسان؛ معنای مجازی: خیال، تصمیم، اندیشه، فکر)

۱۲۵) چرخ: (معنای حقیقی: وسیله‌ای مدور که می‌گردد؛ معنای مجازی: فلک، روزگار، آسمان، تقدیر)

۱۲۶) شعر در قالب غزلی از سبک عراقی است و زبان لطیفی دارد؛ شاعر سعی کرده با تصویرسازی، احساسات عاشقانه خود را بیان نماید: خون: کنایه از اشک خونین خود را در مصراع دوم بیت نخست، به گل باغ‌آشنایی نیز تشبیه کرده است. در دل همین ترکیب، یک تشبیه فشرده دیگر وجود دارد: باغ‌آشنایی. این تشبیه، بلیغ (فشرده) است. در بیت دوم، تشبیه دیگری به‌کار رفته است: گلستان چشم؛ این تشبیه نیز فشرده (بلیغ) اضافی است. در همین بیت، چشم در مصراع دوم، کارکرد استعاری پیدا کرده است. در بیت آخر یک استعاره و یک مجاز برجسته وجود دارد: سر (خیال، تصمیم)؛ در مصراع دوم استعاره‌ای در قالب تشخیص به‌کار رفته است: شنیده‌ام ز گل‌ها...؛ در همین بیت شنیدن بو، نوعی حس‌آمیزی است، زیرا بو شنیدن نیست؛ گهگاه تناسب واژگانی نیز دیده می‌شود: گل و گلشن، گلستان و در؛ کاربرد تمامی آرایه‌های به‌کار رفته، تأییدکننده یکی از بارزترین ویژگی‌های شعر سبک عراقی است؛ شعری که توجه فوق‌العاده به آرایه‌های ادبی دارد.



۱۲۷

شعر بازگو کننده افکار و اندیشه‌های عارفانه عراقی، شاعر معروف قرن هفتم است. وی از جمله عرفای این قرن به‌شمار می‌آید و آثار عرفانی‌اش در دو حوزه غنایی و تعلیمی معروفند. در این غزل نیز، میل و نیاز به وصل حق، عارف را به راز و نیاز عاشقانه واداشته است. همچنین، مفاهیم مندرج در شعر، نشان‌دهنده اهمیت دادن شعرای سبک عراقی به پالایش روح و روان داد: او برای وصل باید اشک بریزد و هجران را تاب بیاورد، زیرا این هجران لازمه رسیدن به وصل است: چه کنم که هست این‌ها ...

سَ رَا یَت	سِ یِ چَش مَم	عَ زِی زَم کَا	پایه‌های آوایی
یِ پَا یَت	دُ چَش مَم جَا	مِ یَا نِ هَر	وزن‌واژه
فَعولن	مفاعیلن	مفاعیلن	خوشه‌های هجایی
-- U	--- U	--- U	

۱۲۸

سُ رُو دَن	خُ شَا آز سَر	خُ شَا آز نِی	پایه‌های آوایی
سُ رُو دَن	مِ ای دِی گَر	خُ شَا نِی نَا	وزن‌واژه
فَعولن	مفاعیلن	مفاعیلن	خوشه‌های هجایی
-- U	--- U	--- U	

۱۲۹

عَم فَرِست	دو ست ما را	کَر دای می	ما بَ غَم خو	پایه‌های آوایی
دَم فَرِست	نَز دِ ما هَر	عَم فَرِستِی	تُح فَا ای کَر	وزن‌واژه
فَاعلاتن	فاعِلن	فَاعلاتن	فَاعلاتن	خوشه‌های هجایی
- U -	-- U -	-- U -	-- U -	

۱۳۰

ز می کَرَد	بُ لِی آوا	سَ خَر گَه بُل	پایه‌های آوایی
ز می کَرَد	دُ با کُل را	هَ می نالی	وزن‌واژه
فَعولن	مفاعیلن	مفاعیلن	خوشه‌های هجایی
-- U	--- U	--- U	

۱۳۱

هَ می زَد	سَ رُ بَر رو	زِ حَس رَت بَر	پایه‌های آوایی
هَ می زَد	خ تِ کُو کُو	بِ سا نِ فا	وزن‌واژه
-- U	--- U	--- U	خوشه‌های هجایی

۱۳۲

مَر هَ می	تِی دَرِی غَا	مالِ دَر دَس	سِی نِ ما لا	پایه‌های آوایی
هَم دَ می	مَد خُ دا را	یِی بِ جَا نا	دِل زِ تَن ها	وزن‌واژه
- U -	-- U -	-- U -	-- U -	خوشه‌های هجایی

۱۳۳



ست دل نیست	کِ سوزی نی	هَ ران دل را	پایه‌های آوایی
بُ کِل نیست	دِغِ رَزَّ اَ	دِلِ اَفِ سُر	
--U	---U	---U	خوشه‌های هجایی

۱۳۴

تُ پُش تی بان	کِ دا رَدِ چُن	رِ اُمِ مَت را	چِ غَمِ دی وا	پایه‌های آوایی
حِ کَش تی بان	کِ با شَد نو	چِ بَیخِ ران را	چِ با کَرِ مُو	
---U	---U	---U	---U	خوشه‌های هجایی

۱۳۵

چِس مُ جان	بِی خَ بَرِ اَز	تَانِ گَرِ دی	پایه‌های آوایی
یَکِ زَمان	بِی زَ جانان	کِی خَ بَرِ یا	
فاعلن	فاعلاتن	فاعلاتن	وزن‌واژه

۱۳۶

مِ مَسِ تَت را	بِ نَا زَمِ چَش	دِ لَمِ کَرِ دی	چِ خُشِ صِی دِ	پایه‌های آوایی
نِ مِی گِی رَد	اَزینِ بِه تَر	نِ وَحِ شی را	کِ کَسِ مَرِ غا	
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	وزن‌واژه

۱۳۷

دِ لِی بود	کُ جا دَرِ دِ	بِ گِی تی هَر	پایه‌های آوایی
مِ کَرِ دند	دُ عِشِ قَش نا	بِ هَمِ کَرِ دَن	
فعلون	مفاعیلن	مفاعیلن	وزن‌واژه

۱۳۸

خوشه هجایی	وزن‌واژه	نمونه
--U	فعلون	کبوتر
--U-	فاعلاتن	می‌نوشتم
-U--	مستفعلن	دریادان
---U	مفاعیلن	نمی‌دانم
---U	مفاعیلن	دری بگشا
--U-	فاعلاتن	بامدادی
-UU-	مفتعلن	بادبان
--U	فعلون	کجایی

۱۳۹

اَگَرِ جَن	گِ خا هی	یُ خُونِ ری	خِ تَن
------------	----------	-------------	--------

۱۴۰

بِ رینِ گو	نِ سَخِ تی	بِ را وی	خِ تَن
------------	------------	----------	--------



۱۴۱ این نثر ساده و به دور از تکلف است و در حوزه ادبیات غنایی است. مضمون نوشته، عرفانی و از فضایل انسان کامل است. میل به وصال حق عارف را به پند دینی و عرفانی واداشته است. مفاهیم مندرج در متن نشان از اهمیت پالایش روح از دیدگاه نویسندگان سبک عراقی دارد.

۱۴۲ ویژگی فکری: در بیت اول نوعی انتقاد، فریادخواهی و شکایت وجود دارد. این شکایت متأثر از شرایط ناهنجار اجتماعی زمان شاعر است. در بیت دوم نیز به مخاطب هشدار می‌دهد مراقب عملکرد خود باشد، زیرا نتیجه هر عملی بیش از همه، گریبان خود شخص را خواهد گرفت. تشبیهات: آب دیدهٔ مظلوم مانند آتش است. (اشک دیدهٔ مظلوم: مشبه، آتش: مشبه به ← تشبیه فشرده) / تو چو شمعی هراسان باش. (تو: مشبه، شمع: مشبه به، چو: ادات تشبیه، هراسان، وجه شبه)

۱۴۳ در شعر فردوسی، زبان قدیمی است و نشانه‌های آن در واژگانی چون ایدر، شادان‌دل، برآویختن، سخت (در معنای بلند و رسا)، رزمگه، ... دیده می‌شود. جابه‌جایی اجزای جمله در شعر فردوسی بیشتر است و در غزل حافظ کمتر؛ جملات به‌کار رفته در شعر فردوسی کوتاه‌ترند؛ در شعر فردوسی بین صفت و موصوف فاصله افتاده است: سوار آورم زابلی؛ واژگان به‌کار رفته در شعر فردوسی، سخت و خشن‌اند (سوار، رزمگه، خنجر، جنگ، خون ریختن)، در حالی که واژگان غزل حافظ لطیف و نرمند (شعر تر، خاطر، حزین، نگین، انگشتری، خیر، حسود، خیال‌انگیز)؛ در شعر حافظ ترکیب‌های نو و تازه دیده می‌شود: کلک خیال‌انگیز، صد ملک سلیمان، انگشتری زنهار، ...

۱۴۴ به دلیل علاقهٔ فراوان فرمانروایان مغولی به ثبت وقایع مربوط به پدران و اجدادشان.

ت	س	کی	دَر	بَر	کِ	رَش	یا	زَد	نَگ	با	مصراع نخست
-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	
ب	ا	مِه	ای	بی	تُ	هَم	دَر	بَر	ت	کُف	مصراع دوم
-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	

۱۴۵ شعر بیان تمثیلی دارد؛ قالب شعر مثنوی و قافیه‌های آن در هر بیت، جداگانه است؛ در بیت تناسب‌های واژگانی رعایت شده است: هجر و فراق، پخته و سوخته؛ با توجه به این که شعر مثنوی عرفانی است، کمتر با لفظ پردازی و آرایه‌های ادبی همراه شده است.

۱۴۶ با توجه به این که شعر مربوط به قرن هفتم است، نشانه‌های گرایش به عرفان و تصوّف در آن پیداست. موضوع اصلی شعر، نفی خودبینی و خودستایی است. این مفهوم از محوری‌ترین مباحث و تعالیم عرفانی است. شعر سبک عراقی نیز تمایل زیادی به ترویج و توصیهٔ اخلاق، حکمت و خودشناسی دارد. از طرفی، شرط رسیدن به مقام خودشناسی، ترک خویشتن و تحمل ریاضت و سختی است. همان توصیه‌ای که یار (شیخ، محبوب) به مرید خود دارد.

۱۴۸ زبان شعر به نسبت دوره‌های قبل در کاربرد حروف اضافه تغییر کرده است: در سفر (به‌جای اندر سفر) در فراق (به‌جای اندر فراق)، در شعر ساخت تاریخی افعال مشهود است: بزد (بای تأکید بر سر فعل)، سوزید (به‌جای سوخت در معنای فعل ناگذر به‌کار رفته است)، کاربرد واژگان عربی در شعر مشهود است: (معتمد، مقام، هجر، فراق، نفاق، مسکین، ...)، در شعر اصطلاحات مربوط به عرفان به‌کار رفته است: هجر، فراق، مقام، خام، دوست؛ زبان شعر ترکیبی از ویژگی‌های شعر کهن و نو است.



تِ رَاغ	هَمْ دَش	یِ خُونِ شُد	چِ دَرِ یَا
چِ رَاغ	غِ هَا چُن	شِ بُ تِی	جِهَانِ چُن

۱۴۹

۱۵۰ بیشتر تشبیهات به‌کار رفته در اشعار این سه قرن، از نوع فشرده و در قالب ترکیب اضافی تشبیهی هستند.

۱۵۱ گویی

۱۵۲ نمودی - مانستی

۱۵۳ ماند

۱۵۴ مشبه (دل) + مشبه‌به (خانه)

۱۵۵ مشبه (حادثه) + مشبه‌به (سنگ)

۱۵۶ مشبه (عشق) + مشبه‌به (جام)

۱۵۷ مشبه: روز - شب

مشبه‌به: شمعی به شب - چراغی به صبح

۱۵۸ مشبه: برف

مشبه‌به: پرافشان پری‌های هزار افسانه

۱۵۹ تشبیه: اجرام کوه‌ها در میان برف مانند پنبه‌دانه در میان پنبه / نوع تشبیه: گسترده

۱۶۰ تشبیه: زمن چو سینۀ سهراب / نوع تشبیه: گسترده

تشبیه: جوشن برگ / نوع تشبیه: فشرده

تشبیه: ناوک صنوبر و غان / نوع تشبیه: فشرده

۱۶۱ تشبیه: دلم مثل صنوبر

نوع تشبیه: گسترده

۱۶۲ مشبه: ضمیر

مشبه‌به: آینه

۱۶۳ مشبه: خواهش - عطش - باران

مشبه‌به: چتر - نسیم - زنگ

۱۶۴ ایستادن در برابر چشمان (طرفین تشبیه نفس و دیوار هستند.) / نفس در مصراع اول نیز یک بار به ابری تاریک

تشبیه شده است که وجه‌شبه در آن تاریک بودن است.

۱۶۵ به‌آرامی به هر سو پخش گشتن (صدا و بوی گل طرفین تشبیه هستند.)



تعداد تشبیه: سه ۱۶۶

نوع تشبیه: فشرده

پایه‌ها (ارکان): مشبه: عشق - جان - عشق / مشبه‌به: بلا - شهید - کربلا

تعداد تشبیه: یک ۱۶۷

نوع تشبیه: فشرده

پایه‌ها (ارکان): مشبه: ابرو؛ مشبه‌به: کمان

تعداد تشبیه: چهار ۱۶۸

نوع تشبیه: گسترده

پایه‌ها (ارکان): مشبه: در تشبیه نخست و سوم مشبه «من» و از ساختار جمله محذوف است. / مشبه‌به: مشبه‌به‌ها به ترتیب عبارتند از: مرغ - سرو - ابر - غنچه / ادات تشبیه: به ترتیب عبارتند از: چو - همچو - چو - همچو / وجه شبه: به ترتیب عبارتند از: بنالم - ببالی - بگریم - بخندی

تباه شدن بنیان فرهنگ و اخلاق، و یأس شاعران و نویسندگان موجب توجه به عرفان شد. همچنین با از بین رفتن دربارهای ادب‌دوست و انتقال قدرت از خراسان به مرکز ایران، زبان و ادبیات فارسی در عراق عجم نیز گسترش یافت و زمینه‌هایی برای تغییر سبک خراسانی به عراقی ایجاد شد. شعر این عصر نرم و دلنشین و برخوردار از معانی عمیق انسانی و آسمانی است. در این عصر اغلب شعرا از حاکمان روی برگراندند. سرودن قصیده که در خدمت ستایش شاهان بود و برای مدیحه‌سرایی کاربرد داشت، از رواج افتاد و به جای آن قالب غزل گسترش یافت. البته قالب مثنوی نیز برای ظهور عاطفه، اخلاق و عرفان میدان فراخی پدید آورد و نمونه‌های ارزشمندی مانند مثنوی مولوی سروده شد که می‌توان آن را نوعی حماسه عرفانی نیز تلقی کرد.

به عهده دانش آموز؛ دانش آموزان در این بخش می‌توانند از معادل‌های آوایی ارکان حذف شده اصواتی معادل ۱۷۰

پایه‌های آوایی بسازند و در خانه‌ها قرار دهند.

به عهده دانش آموز؛ دانش آموزان در این بخش می‌توانند از معادل‌های آوایی ارکان حذف شده اصواتی معادل ۱۷۱

پایه‌های آوایی بسازند و در خانه‌ها قرار دهند.

مِ رَا گَه گَه	بِ دَر دِی یَا	دِ مِی کُن
کِ دَر دَت مَر	هَ مِ جَان مِی	نِ مَآ یَد

۱۷۲

هَر کَ سی رَا	سِی رَتِی بِن	هَا دَام
هَر کَ سی رَا	اِص طِ لَاحِی	دَا دَام

۱۷۳

بَا رَا نِ اَش	کَم مِی دَوَد	وَر اَب رَمَا	تَش مِی جَ هَد
بَا بُوخ تِ گَان	گُو بِنِ آسُ خَن	سُو زِش نِ بَا	شُد خَا مِ رَا

۱۷۴

مِ کُن پِی	شِ دِی وَا	رِ غِی بَت	بِ سی
بُ وُد کَز	بِ نَش گُو	شِ دَا رَد	کَ سی

۱۷۵



یارِ بَرِ عِیر	فان مَ را پی	مان ای سَر	شارِ ده
چش م بی نا	جان آکا	هَ دل بی	دارِ ده

۱۷۶

بِ یا تا کُل	بَ رَف شانی	مُ می دَر سا	غَ رَن دازیم
فَ لکِ راسِق	فِ پشِ کافی	مُ طَرَحی نُوی	دَرَن دازیم

۱۷۷

غن کَ بو تی	را بِ چِک مَت	دام داد
صدَرِ عالم	را دَر و آ	رام داد

۱۷۸

آسی رَش	نَ خا هَد	رَها بی	زَ بَند
شِ کارش	نَ جَ جو یَد	خَ لا صَر	کَ مَند

۱۷۹

دَلَمِ را دا	غِ عِشِ قی بَر	جِ بَینِ نِه
زَ با نَمِ را	بِ یا نیِ آ	تِ شَینِ دِه

۱۸۰

ای خُش مَ نا	دی های تَ	دَر با غِ شا	دی های تَ
بَر جاییِ نان	شادیِ خُ رَد	جانیِ کِ شُد	میهِ مان تَ

۱۸۱

نام نویسنده	نوع نثر کتاب	موضوع و محتوا
گلستان	مسجّع	اخلاق و حکمت
مرصاد العباد	مرسل - مسجّع	بیان سلوک دین و تربیت نفس
تاریخ جهانگشا	متکلف و مصنوع	تاریخ خوارزمشاهیان و فتوحات چنگیز

۱۸۲

۱۸۳ ویران شدن بناها و آبادانی‌ها، تباه شدن بنیان فرهنگ و اخلاق، یأس و سرخوردگی شاعران و نویسندگان، تکیه بر عواطف انسانی و ترویج روحیهٔ تسامح و تساهل.

۱۸۴ تغییر مراکز ادبی و سیاسی از خراسان به عراق عجم و روی کار آمدن حکومت‌های سلجوقی و غزنوی، تباه شدن بنیان فرهنگ و اخلاق و یأس شاعران و نویسندگان، انتقال قدرت از خراسان به مرکز ایران و گسترش زبان و ادبیات فارسی در عراق عجم.

۱۸۵ مولانا در دو محور اندیشه و احساس آثار جاودانه‌ای پدید آورد. وی در مثنوی معنوی و دیوان شمس به بیان معارف بشری و مسائل عرفانی پرداخته است.

۱۸۶ قالب رایج در سبک خراسانی عموماً قصیده بود، در حالی که در سبک عراقی، شعرا به سرودن شعر در قالب غزل تمایل بیشتری نشان دادند.



۱۸۷ نثر در این دوره به دو جریان عمده گرایش پیدا کرد؛ یکی «ساده‌نویسی» در آثاری مثل طبقات ناصری و مرصادالعباد و دیگر «پیچیده‌نویسی» که محتوایشان عمدتاً تاریخ حاکمان وقت بود. از نمونه‌های آن می‌توان به تاریخ و صاف و تاریخ جهانگشای جوینی اشاره کرد.

۱۸۸ تباه شدن بنیان فرهنگ و اخلاق، و یأس شاعران و نویسندگان موجب توجه به عرفان شد. همچنین با از بین رفتن دربراهای ادب‌دوست و انتقال قدرت از خراسان به مرکز ایران، زبان و ادبیات فارسی در عراق عجم نیز گسترش یافت و زمینه‌هایی برای تغییر سبک خراسانی به عراقی ایجاد شد. شعر این عصر نرم و دلنشین و برخوردار از معانی عمیق انسانی و آسمانی است. در این عصر اغلب شعرا از حاکمان روی برگراندند. سرودن قصیده که در خدمت ستایش شاهان بود و برای مدیحه‌سرایی کاربرد داشت، از رواج افتاد و به جای آن قالب غزل گسترش یافت. البته قالب مثنوی نیز برای ظهور عاطفه، اخلاق و عرفان میدان فراخی پدید آورد و نمونه‌های ارزشمندی مانند مثنوی مولوی سروده شد که می‌توان آن را نوعی حماسه عرفانی نیز تلقی کرد.

۱۸۹ تیر آه: آه ← مشبه / تیر ← مشبه‌به / ادات تشبیه و وجه شبه حذف شده است.

۱۹۰ (به عهده‌ی دانش‌آموزان)

U U --, U --U, -U, --, U-U-, -, -U-U, -UU, ---U, -UU-, ---, -U --, --U, --U-

۱۹۱ فاعلاتن فاعولن مستفعِلن مفعولن مفاعِلن فَعْلن مفاعِلن فَع فاعلاتُ فَعْلن فَعْل مفاعِلُ مستفعِلُ

۱۹۲ در مصراع (برو با دوستان آسوده بنشین)، آسوده نشستن، در مفهوم آسوده زندگی کردن است. - یک زبان بودن، کنایه از متحد بودن است. - کمان را زه کردن و سنگ بر بالای باره بردن، هر دو کنایه از آماده برای جنگ شدن است.

۱۹۳ لغزیدن پا، کنایه از خطر کردن است.

۱۹۴ ریش در دست دیگری دارد، کنایه از این است که اختیار خود را به دیگری داده است، کاملاً مطیع دیگری است.

۱۹۵ دستش را نمی‌گیرم، کنایه از این است که مانع او نمی‌شوم.

۱۹۶ کسی را پیش آموزگار نشاندن، کنایه از آزمودن کسی است برای برملا شدن نادانی و بی‌تجربگی او.

۱۹۷ جای بودن ندید، کنایه از این است که فرار کرد.

۱۹۸ دستم ز دامن بدار، کنایه از این است که مرا ترک نکن، مرا به حال خود مگذار، به من کمک کن.

۱۹۹ مصراع دوم کنایه است و همچنان که در مصراع اول گفته شده، مفهوم آن این است که نتیجه‌ی خوبی کردن، خوبی دیدن است و نتیجه‌ی بدی کردن، بدی دیدن.

۲۰۰ دست روی دست گذاشتن کنایه از انجام ندادن کاری است. (سهل‌انگاری)

۲۰۱ پای نهادن، کنایه از وارد شدن به جایی است.

دست پیش ندارد، کنایه از این است که مانع ورود او نمی‌شوند و جلوگیری نمی‌کنند.

۲۰۲ دهان به دهان گشتن، کنایه از رواج و شیوع پیدا کردن است. (شایع شدن)



۲۰۳ سر فرو نیامدن، کنایه از تسلیم نشدن است.

۲۰۴ تمام جمله کنایه از این است که روی کاهش قیمت بحث نکنید و چانه زنید. در این کنایه به جای کار، علت کار بیان شده است.

۲۰۵ تمام بیت کنایه است و مفهوم آن است که هر کاری نتیجه‌ی خودش را دارد.

۲۰۶ پشت بر زین داشتن کنایه از قدرتمند بودن، برتری داشتن و یا پیروزی است.
زین به پشت داشتن ← کنایه از خوار و ذلیل بودن و یا شکست است.

۲۰۷ ریش سفید بودن، کنایه از پیری و تجربه داشتن است.

۲۰۸ گل‌برگ استعاره برای چهره‌ی زیبا/ سنبل مشکین: استعاره برای گیسوان سیاه و معطر
نرگس جادو: استعاره برای چشم فتنه انگیز
دلم: استعاره مکنیه و از نوع تشخیص
سر: مجاز (قصد)
ماه مجلس: استعاره‌ی مصرحه (یار)
ستاره‌ای: استعاره‌ی مصرحه (یار)
ماه مجلس: استعاره‌ی مصرحه
مجلس: مجاز

۲۰۹ هر دو حقیقت

۲۱۰ هر دو مجاز - قرینه، معنی بیت است و این که آن چه سبب تمایز کسی بر دیگران می‌شود، قدرت و توانایی است، نه بلندتر بودن است.

۲۱۱ پیمانہ (مجاز) - قرینه (آشامیدن) زیرا آن چه آشامیده می‌شود و مست می‌کند، خود پیمانہ نیست. خاک حقیقی است.

۲۱۲ مجاز - قرینه، بخشیدن جان و ایمان است.

۲۱۳ سر: حقیقت
سریم: مجاز

۲۱۴ هر دو مجاز است - قرینه، این است که معمولاً انگشتان که بخشی از دست است با زلف تماس پیدا می‌کند نه همه‌ی دست.

۲۱۵ هر دو مجاز - قرینه و نشانه‌ی معنی مجازی (بر) این است که کسی نمی‌تواند سر دیگری را داشته باشد و از معنی مصراع اول نیز دریافت می‌شود که سر خود را با دست گرفتن منظور نیست.

۲۱۶ فقر و قناعت: استعاره‌ی مکنیه، تشخیص
فقر و قناعت هم مانند انسان با آبرو، دارای منزلت و احترام است.
مشبه ادات تشبیه مشبه‌به وجه شبه



۲۱۷) جاده از شدت حرارت آفتاب، مثل دوندهای خسته و تشنه، نفس نفس می‌زند.

مشبه ادات تشبیه مشبه به وجه شبه

۲۱۸) آسمان تعطیل است: استعاره‌ی مکنیه بادها بی‌کارند: استعاره‌ی مکنیه و تشخیص
ابرها خسیس: استعاره‌ی مکنیه و تشخیص ابرها حق‌گریه‌ی خود را خوردند: استعاره‌ی مکنیه و تشخیص

۲۱۹) رخ اندیشه و سر زلف، هر دو استعاره‌ی مکنیه‌اند.

۲۲۰) مشکین‌کمند دراز ← استعاره از موی فرنگیس، درازی و سیاهی

مشبه به مشبه به وجه شبه

گل‌وارغوان ← استعاره از صورت و گونه، رنگ ← استعاره از چشم

مشبه به مشبه به مشبه به مشبه

۲۲۱) محبوب من ← مشبه/ مانند ← ادات تشبیه/ سرو ← مشبه به/ زیبا، متناسب و آرامش‌بخش است ← وجه شبه

۲۲۲) محبوب من ← مشبه/ مانند ← ادات تشبیه/ ستاره‌ی تابان و سپیده‌ی صبح ← مشبه به/ روشنی‌بخش و امید آفرین است وجه شبه

۲۲۳) محبوب من ← مشبه/ در شادابی و زیبایی و تناسب ← وجه شبه
مانند ← ادات تشبیه/ شمشاد ← مشبه به

۲۲۴) برف، استعاره از موی سفید. پر زاغ، استعاره از موی سیاه. بلبل، استعاره از جوان.

۲۲۵) الف - ما هم روزی از این کاروان‌سرا خواهیم رفت.
ب - او به ماه‌زندگی‌اش صمیمانه عشق می‌ورزد.

۲۲۶) ماه سرو بالا، استعاره از معشوق است. نرگسان، استعاره از دو چشم. لؤلؤ استعاره از اشک.

۲۲۷) استعاره مصرحه ← غنچه‌ی خندان

الف - محبوب شاعر (مشبه) در خنده‌رویی و زیبایی (وجه شبه) مانند غنچه‌ی خندان است. (مشبه به). (تشبیه غیربلیغ)

ب - محبوب من، غنچه‌ای خندان است (تشبیه بلیغ)

پ - ای غنچه‌ی خندان! ... (استعاره‌ی مصرحه)

۲۲۸) استعاره مصرحه ← شاخ صنوبر و به صورت زیر پدید آمده است.

الف - محبوب من (مشبه) در زیبایی و شادابی (وجه شبه) مانند صنوبر (مشبه به) (تشبیه غیربلیغ)

ب - محبوب من (تشبیه بلیغ)

پ - بخت با من یاری نمی‌کند تا بر سر آن صنوبرم گل بيفشانم. (استعاره‌ی مصرحه)



۲۲۹ سرو، استعاره‌ی مصرحه بیت است و به ترتیب زیر پدید آمده است.
الف: یار من (مشبه) در زیبای تناسب و آسایش بخشی (وجه مشبه) مانند سرو است (مشبه‌به) (تشبیه غیر مبلیغ)
ب: یار من، سرو است. (تشبیه بلیغ)
پ: من در خانه سروی دارم. (استعاره‌ی مصرحه)

۲۳۰ بازار استعاره از دنیا است.
مشبه: دنیا
مشبه به: بازار

۲۳۱ شمس و قمر و سیم و کان استعاره‌ی مصرحه‌اند.
مشبه آن حذف شده است (معشوق)

۲۳۲ گنج دانش - دانش گنج است.
گوهر تعلیم - تعلیم گوهر است.
درخت دوستی - دوستی درخت است.

۲۳۳ آزادی نسیم دل انگیزی است.
تولد بهاری دوباره است.
قطره‌ی اشک شب‌نمی زیبا است.

۲۳۴ آسمان چون صفحه‌ای نیلگون است.
غروب همچون دل خونین عاشق است.
غم مانند داغی بر دل جاودان است.

۲۳۵ تشبیه بلیغ اضافی ← سیلاب غم ← غم مانند سیلاب زیاد و ویرانگر است.
تشبیه غیر بلیغ ← دوران شباب ما دسته‌ی گلی شاداب را ماند. ← وجه شبه محذوف است ← گل دوران
دوران شباب، دسته گلی است.

۲۳۶ مشبه ← زلف یار
ادات ← گویی
مشبه‌به ← روز من و روزگار من
وجه شبه ← کوتاه و سیه

۲۳۷ مشبه ← دروغ گفتن
ادات ← ماند
مشبه‌به ← ضربت لازم
وجه شبه ← نشان ماندن

۲۳۸ مشبه ← عالم بی‌عمل
ادات ← ماند
مشبه‌به ← زنبور بی‌عسل
وجه شبه ← محذوف

۲۳۹ مشبه ← وزرا
محذوف
مشبه‌به ← اطبا
ادات ← برمثال
وجه شبه ←



وجه شبه	ادات ← ماند	مشبهه ← لاله‌ی سیراب	مشبه ← لبث لطافت	۲۴۰
وجه	ادات ← ماند	مشبهه ← چشمه‌ی سیماب	مشبه ← دلم شبه بی‌قراری	
وجه شبه	ادات ← محذوف	مشبهه ← فراش	مشبه ← باد صبا بگسترده	۲۴۱
وجه شبه	ادات ← محذوف	مشبهه ← دایه	مشبه ← ابر بهاری بپرورد	
وجه شبه	ادات ← محذوف	مشبهه ← بنات	مشبه ← نبات محذوف	
وجه شبه	ادات ← محذوف	مشبهه ← مهد	مشبه ← زمین ← محذوف	
وجه	ادات ← محذوف	مشبهه ← شیر ربانی	مشبه ← محذوف شبه شجاعت	۲۴۲
	ادات ←	مشبهه ← که (کیستی)	مشبه ← محذوف محذوف	
		وجه شبه ← مروت		
وجه شبه ←	ادات ← چون	مشبهه ← شبه	مشبه ← شب محذوف	۲۴۳
۲۴۴ گز و تاق درختی کویری است. بی‌نیاز از آب و خاک و بی‌چشم‌داشت نوازشی و ستایشی. مانند انسان‌هایی شجاع و مقاوم و همچون عارفی بی‌نیاز و به سان پرنده‌ای مهاجر و غریب.				
۲۴۵ او مانند ابر بهاری بخشنده‌گی دارد. کودکان مانند فرشته پاک هستند. معشوق چون گلی زیباست.				
گل سرخ ← محبوب		آینه روشن ← ماه	دریا ← دشت	۲۴۶
۲۴۷ شب مانند پرده‌ی سیاهی همه جا را پوشانده است. کتاب چون دوستی مهربان، کمک‌رسان ماست. عشق به سان آتشی سوزان است. دوست هم‌چون آینه‌ای تمام‌قد، عیوب ما را می‌گوید.				
۲۴۸ خود را به شمع‌ی تشبیه کرده است که آب شدن آن، گریستن است. حرکات لرزان شعله، خندیدن است و فتیله‌ی آن زبان آتشین است.				
بیمار ← عاشق		سخن سودمند ← درخت	حسود ← دیگ	۲۴۹
چراغ ← خورشید		باران بهاری ← مروارید	زندگی ← رود	
		رودخانه ← روزگار	علم ← نور	



۲۵۰ مشبه ← تو مشبه به ← گل ادات تشبیه ← هم چون

وجه شبه ← ز خندیدن لب با هم نمی آید

۲۵۱ مشبه ← من (محذوف) مشبه به ← شبنم ادات تشبیه ← چون

وجه شبه ← اوفتاده بدم پیش آفتاب

۲۵۲ مشبه ← تو (محذوف) مشبه به ← نخل ادات تشبیه ← چو وجه

شبه کریم

مشبه ← تو (محذوف) مشبه به ← سرو ادات تشبیه ←

چو وجه شبه ← آزاد

۲۵۳ مشبه ← فقیه مشبه به ← خاک ادات تشبیه ← چو وجه شبه

← تحمل کن

۲۵۴ مشبه ← ایام گل مشبه به ← عمر ادات تشبیه ← چو

وجه شبه ← به رفتن شتاب کرد

۲۵۵ مهم ترین اثر منظوم عبیدزاکانی است که در آن وضع جامعه و دو طبقه ی حاکمان و قاضیان در حکایتی تمثیلی و به

زبان طنز بیان شده است.

۲۵۶ عشق و دل دادگی

ایران توتنی





ایران توانست

نوشته ای برای موفقیت